

Міністерство освіти і науки України

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Факультет історії, політології та міжнародних відносин

Кафедра міжнародних відносин

**ОСОБЛИВОСТІ КАНАДСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ДВОСТОРОННІХ
ВІДНОСИН**

Дипломна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала студентка 6 курсу 603 групи
спеціальності 291 Міжнародні відносини,
суспільні комунікації та регіональні студії

Білоус Ольга Вікторівна

Керівник: д. пол. н., доц. Лупул Т.Я.

Рецензент: _____

До захисту допущено:

Протокол засідання кафедри №3

від “13” жовтня 2021 року

зав. кафедри _____ доц. Макар В.Ю.

Чернівці - 2021

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КАНАДСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН	5
1.1 Концептуальні засади зовнішньої політики Канади	5
1.2 Концептуальні засади зовнішньої політики КНР	10
1.3 Аналіз джерельної бази дослідження.....	20
РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ КАНАДСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ТА МІЖЛЮДСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ	25
2.1 Процес встановлення дипломатичних відносин.....	25
2.2 Особливості розвитку політичних відносин між Канадою та КНР	30
2.3 Формування китайської діаспори у Канаді.....	41
2.4 Канадці у Китайській Народній Республіці.....	47
РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН МІЖ КАНАДОЮ ТА КНР	52
3.1 Міжнародно-правові аспекти, які впливають на стан канадсько-китайських відносин	52
3.2 Динаміка та розвиток канадсько-китайських економічних відносин останніх років	66
ВИСНОВКИ	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	92
ZUSAMMENFASSUNG	103

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Більше 50 років тому Канада офіційно визнала Китайську Народну Республіку. З того часу вивчення канадсько-китайських відносин займає провідне місце у дослідженнях канадських та китайських вчених.

Китай як держава з другою за величиною економікою та значним впливом у різних регіонах світу наразі вважається найбільшим конкурентом США, тому державам потрібно обережно вибудовувати їхні відносини з КНР. Для Канади Китай є другим за величиною торговим партнером, до того ж імпорт деяких товарів забезпечується майже виключно з Китаю. Канадська економіка значною мірою залежить від експорту, тому втрачати ринок з майже 1,5 млрд. населенням не раціонально. Для Пекіну канадський імпорт теж є важливим, особливо це стосується сільськогосподарських товарів та природних ресурсів.

Канадсько-китайські відносини є цікавими для дослідників-міжнародників не лише через зростаючий вплив у світі Китаю, але й через протиріччя, незважаючи на які держави продовжують співпрацювати. Канада та Китайська Народна Республіка сповідують різні цінності та політичні традиції, що впливає на їхню зовнішньополітичну діяльність та цілі. На фоні цього державам не уникнути появи непорозумінь.

КНР є своєрідним викликом канадським цінностям, тому останніми роками вчені особливо пильно спостерігають за тим, чи поступиться Канада своїм принципам заради підтримки стабільних відносин з КНР або ж спробує зробити свій внесок у боротьбі з порушенням Китаєм міжнародного права та прав людини.

Мета дослідження – аналіз канадсько-китайських двосторонніх відносин.

Завдання дослідження:

- Проаналізувати концептуальні засади зовнішньої політики Канади та КНР.
- Охарактеризувати те, як розвивалися канадсько-китайські політичні та економічні відносини.
- Проаналізувати особливості імміграції китайського населення до Канади та канадського до КНР.
- Описати головні міжнародно-правові аспекти, які впливають на сучасний стан канадсько-китайських відносин.
- Дослідити сучасний стан економічних відносин між Канадою та КНР.

Об'єктом дослідження є зовнішня політика Канади та КНР.

Предметом дослідження є двосторонні канадсько-китайські відносини.

Методи дослідження. У ході дослідження було використано методи наукового пізнання та загальнотеоретичні принципи. Було застосовано такі інструменти, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, а також системний і структурно-функціональний аналіз; використовувалися історико-описовий та статистичний методи.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період від початку китайської імміграції до Канади у другій пол. XIX ст. до листопада 2021 р.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 101 найменування та резюме німецькою мовою.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ КАНАДСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ДВОСТОРОННІХ ВІДНОСИН

1.1 Концептуальні засади зовнішньої політики Канади

Розгляд концептуальних засад канадської та китайської зовнішньої політики варто розпочати з огляду основних теорій та концепцій міжнародних відносин.

Теорія політичного реалізму набула впливу та поширення завдяки американському досліднику Г. Моргентау. На його думку, для світу характерною є протилежність інтересів. Це глибоко вкорінено в людській природі, тому необхідно розуміти закони, за якими існує суспільство. Г. Моргентау визначає досягнення влади основною ціллю політики; це істотно відрізняє політику від інших сфер життя. Інтереси держави можуть змінюватися в залежності від контексту. Універсальні моральні принципи не повинні застосовуватися до влади держави, оскільки для неї на першому місці завжди залишатиметься виживання та розвиток нації. За теорією реалізму, для стабільності у міжнародній системі необхідний баланс сили, проте найважливішим інтересом держави повинна бути акумуляція сили, яка розширює її можливості у реалізації власних інтересів. На думку, А. Уолферса, визначення цінностей, які держава прагне втілювати у зовнішньополітичній діяльності, завжди пов'язане з моральним вибором.¹

У 80-х рр. минулого ст. отримала свій розвиток теорія неореалізму, яскравим представником якої був К. Уолтс. Неореалізм був покликаний об'єднати реалізм з теорією міжнародних систем. К. Уолтс пояснював використання державою сили як результат аналізу, що показав перевагу привабливості цілей над збереженням мирного життя, тому він вводить поняття «раціонального егоїзму», який визначає діяльність держав. На думку

¹ Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання - 2007. - С. 248-253

Уолтса, «конфлікт інтересів у стосунках між державами існує завжди, і вони постійно виявляють схильність розв'язати його за допомогою застосування сили, але війна між ними виникає лише за умов певної полярності у міжнародній системі».²

У період зростання ролі міжнародних організацій набула поширення теорія плюралізму, представниками якої є Дж. Най, Р. Кеохейн, Дж. Розенау та ін. Плюралісти визначають важливість «тісної взаємодії суспільств різних держав, яка не піддається державному контролю». Сьогодні держави надають перевагу пошуку вирішення суперечностей та розвитку міжнародного співробітництва, оскільки вони представляють інтереси різних міжнародних об'єднань, які керуються власними інтересами, тому держави більше не мають виняткового статусу. На думку неоліберальних плюралістів, взаємодія ідеологічного та економічного чинників надає можливість збереження довготривалого миру між державами.

На початку 1990-х рр. на фоні змін у міжнародних відносинах відбулося становлення нового підходу - конструктивізму, відповідно до якого міжнародні відносини не можуть бути пояснені раціональною поведінкою акторів за умов нестачі матеріальних ресурсів (реалізм) або обмеженнями на міжнародному та місцевому рівнях (неолібералізм). Найвпливовішим представником конструктивізму був А. Вендт. Його концепція конструктивізму базується на соціологічній науці. На думку А. Вендта, основою інтересів держав є їхні ідентичності, які формуються під впливом міжнародної системи, яка створюється відносинами держав. «Поведінка держав щодо ворогів буде іншою, ніж стосовно друзів через їхню різну ідентичність. Перші, на відміну від друзів, несуть загрозу. Але ґрунтуючись виключно на ідеях анархічного міжнародного середовища і балансу сил (реалізм), неможливо визначити, хто є ким для окремих держав. Тому лише

² Теория международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. – М.: Гардарики – 2002. - С. 93–110.

інтерсуб'єктні значення, які надають об'єктам самі держави, та очікування щодо цих об'єктів становлять основу сприйняття себе та інших і впливають на їхню поведінку у кожному конкретному випадку».

З моменту народження канадської нації в 1867 р. до ухвалення Вестмінстерського статуту в 1931 р. британський уряд мав офіційний контроль над зовнішніми відносинами Канади. Навіть тоді, коли Оттава набула необхідної законодавчої та конституційної спроможності для проведення власної зовнішньої політики, уряди Канади продовжували сподіватися на лідерство в міжнародних справах у Лондоні. Лише в 1943 р. уряд Канади доручив Департаменту зовнішніх справ оцінити повоєнну міжнародну ситуацію та передбачити роль в ній Канади. В результаті, коли в 1945 р. закінчилася Друга світова війна, Канада – держава, яка тоді контролювала третій за величиною флот у світі, четверті за величиною повітряні сили та армію з шести дивізій – нарешті почала формувати та здійснювати незалежну зовнішню політику.³

Для аналізу зовнішньої політики Канади необхідно виділити основні підходи до розуміння її ролі. Після завершення Другої світової війни Канаду у світовій політиці почали визначати як «середню потугу». З точки зору функціонального підходу залучення Канади до вирішення певного питання повинне відповідати її інтересам. Серед прихильників підходу динамічної «середньої потуги» переважала думка про те, що Канада повинна виступати посередником у міжнародних відносинах та просувати демократичні норми та цінності.

У другій половині ХХ ст. Канаду запропонували розглядати як «провідну потугу», оскільки держава володіє достатнім ресурсним

³ Израелян Е. В. Канада: «Мягкая сила» как основа внешней политики державы «Среднего ранга» / Е.В. Израелян // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2014. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kanada-myagkaya-sila-kak-osnova-vneshney-politiki-derzhavy-srednego-ranga>.

потенціалом, поділяє демократичні цінності, є прикладом ефективного федералізму та мультикультуралізму.

Деякі дослідники також вважали доречним трактувати роль Канади як «залежної потуги», тому що держава у багатьох сферах покладається на позицію США. Проте таке припущення значно зменшує присутність Канади у міжнародних відносинах та робить її вразливою через залежність від американського ринку.

Після завершення холодної війни Канада значно скоротила свій військовий потенціал та витрати на гуманітарну допомогу, відмовилася від активного залучення у миротворчих операціях ООН. Таким чином, відбулася криза зовнішньополітичної ідентичності, у відповідь на яку в 1996-2001 рр. було запропоновано використання Канадою «м'якої сили» у світовій політиці.⁴

Механізми «м'якої сили» застосовувалися ліберальними прем'єр-міністрами Ж. Кретьеном і П. Мартіном. За наукову основу розробки «м'якої сили» у зовнішній політиці було взято ліберальний інтернаціоналізм, який сформувався у Канаді після Другої світової війни. У рамках даного наукового напрямку важливу роль відіграє теорія мультилатералізму, яку в канадській політиці пов'язують з Л. Сен-Лораном, Л. Пірсоном та Е. Рейдом, які вбачали в мультилатералізмі ефективний інструмент економічного розвитку, забезпечення миру та демонстрації канадської самостійності у зовнішній політиці.

Як незмінна особливість канадської зовнішньої політики за останні 50 років, мультилатералізм став розглядатися як майже синонім післявоєнної зовнішньої політики Канади. Після Другої світової війни стало очевидним, що Сполучені Штати і Радянський Союз стануть домінуючими державами в міжнародній системі. З канадської точки зору цілі зовнішньої політики Канади

⁴ Калитчак Р. Г. Теоретичні аспекти позиціонування Канади на міжнародній арені / Р. Г. Калитчак, О. М. Антохів–Сколотдра // Гілея: науковий вісник. - 2015. - Вип. 101. - С. 519-523. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_101_139.

більш-менш відповідали цілям Сполучених Штатів і держав Західної Європи. Уряд вважав безпеку Канади безпосередньо пов'язаною з безпекою Західної Європи. Це відображало економічну реальність країни, яка залежить від експорту для свого економічного процвітання, значна частина якого перед війною припадала на Велику Британію та держави Західної Європи. Якби ці держави потрапили до радянської сфери впливу, значний ринок канадських товарів був би ліквідований, що мало б руйнівний вплив на канадців. Історичні та культурні зв'язки, які Канада як колишня британська колонія зі значною французькою меншиною мала з Сполученим Королівством та Західною Європою, були б під загрозою.⁵

У відповідь на появу мультилатеральних інститутів канадський уряд став рішучим прихильником багатосторонності у післявоєнному світі. Здавалося очевидним, що інтереси Канади щодо міжнародної безпеки та міжнародної торгівлі захищені шляхом встановлення багатосторонньої міжнародної системи, заснованої на чітких правилах. У контексті нового і все ще дещо непередбачуваного біполярного післявоєнного міжнародного порядку мультилатералізм забезпечував стабільність, необхідну канадському уряду для реалізації своїх інтересів. Єдиний спільний фронт у Західній Європі та Північній Америці виявився ефективним стримуючим фактором радянських політичних і військових амбіцій у Західній Європі.

Канадський мультилатералізм визначає своїм пріоритетом застосування ненасильницьких методів та захист прав людини у міжнародній діяльності, тому можна стверджувати про гуманітарну направленість мультилатералізму в Канаді. Під час розробки зовнішньої політики канадські політики керуються принципами антимілітаризму, відкритості, демократичного управління,

⁵ Nossal K.R. Home-Grown IR: The Canadianization of International Relations / K.R. Nossal // Journal of Canadian Studies – 2000. – Vol. 35 - No. 1 – P. 95-124. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.692.6651&rep=rep1&type=pdf>

толерантності до меншин, захисту навколишнього середовища та прихильністю до міжнародних інститутів.⁶

Під час прем'єрства консерватора С. Харпера у зовнішній політиці Канади намітився перехід до реалізму та відмова від мультилатералізму, оскільки, як зазначив сам Харпер «попередній курс - це стратегія слабкої держави». На його думку, Канада повинна зміцнювати свою роль самостійно, а не в рамках міжнародних організацій. Особливій критиці С. Харпера піддавав діяльність ООН, Організації Франкофонії та Співдружності націй. За часів Харпера зовнішня політика Канади стала категоричнішою та демонстративнішою, проте не можна стверджувати, що мультилатералізм повністю відійшов у минуле.⁷

Прихильність Канади до багатосторонньої співпраці чітко прослідковується в політиці Дж. Трюдо. Зокрема, він підписав оновлену угоду між Канадою, США та Мексикою (CUSMA), Всеосяжну економічну і торгову угоду (СЕТА) і Всеосяжну і прогресивну угоду про транстихоокеанське партнерство (СРТРР), зайняв керівну роль у Лімській групі та продовжив розвивати відносини з ЄС та країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону. Отже, можна зробити висновок, що мультилатералізм був і залишається важливим компонентом канадської зовнішньої політики та відповідає актуальним інтересам держави.

1.2 Концептуальні засади зовнішньої політики КНР

Піднесення Китаю та його інтеграція до світової спільноти є двома найважливішими явищами у китайській зовнішній політиці після холодної війни. Оскільки існуючі західні теорії міжнародних відносин в першу чергу базувалися на геополітичному, геокультурному та історичному досвіді сучасних європейських національних держав, їх недостатньо, щоб пояснити

⁶ Калитчак Р. Г. Теоретичні аспекти позиціонування Канади на міжнародній арені

⁷ Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник.

зовнішню політику таких держав, як Китай, Індія, Іран та ін. Розуміння піднесення Китаю залежить від використовуваної теоретичної основи міжнародних відносин.

В епоху маоїзму (1949-1976 рр.) офіційною керівною силою у відносинах з іншими країнами вважали марксизм-ленінізм. Лише після XIV партійного з'їзду Комуністичної партії Китаю (КПК) у 1992 р. «Соціалізм з китайськими характеристиками» Д. Сяопіна став керівною ідеологією, де особлива увага була приділена тому, щоб утвердити міжнародні відносини як академічну дисципліну для теоретичного та емпіричного дослідження. У результаті в 1980 р. була створена «Національна асоціація історії міжнародних відносин», яка змінила свою назву в 1999 р. на «Китайську національну асоціацію міжнародних досліджень». З роками Китай як цивілізаційна держава почав усвідомлювати, що існує необхідність розробки власних китайських теорій міжнародних відносин.⁸

Для китайських вчених ТМВ повинна ґрунтуватися на традиційній китайській філософії та західних теоретичних досягненнях. Зараз відбуваються діалоги між різними китайськими школами, а також діалог із західними дослідниками міжнародних відносин. Зрештою, це може породити китайську ТМВ з точки зору незахідних міжнародних відносин, що допоможе плюралізувати гносеологічні основи західної теорії міжнародних відносин, додаючи нові різноманітні онтологічні припущення.

Китайський професор Ц. Якінг стверджує, що розвиток МВ як навчальної дисципліни відбувався в Китаї в три етапи, а саме: фаза до теорії (1978-1990 р.), фаза теоретичного навчання (1991- 2000 р.) і фаза теоретичних інновацій (з 2007 р. і до сьогодні). На фазі до теорії (1978-1990 рр.) домінували і марксизм, і ленінізм, але свідомих спроб побудувати теоретичну парадигму не було. Марксизм-ленінізм і думки М. Цзедуна були керівним принципом,

⁸ Feng Z. The Tsinghua Approach and the Inception of Chinese Theories of International Relations / Z. Feng // The Chinese Journal of International Politics – 2012 – Oxford - No.1 - P. 73-102.

який використовував діалектичний матеріалізм як інструмент для визначення суперечностей у міжнародних справах.

На етапі вивчення теорії (1991-2000 рр.) домінуючі західні теорії міжнародних відносин, такі, як лібералізм і реалізм, стали керівною силою серед китайських вчених для пояснення процесів прийняття рішень у китайській зовнішній політиці. Після XVI з'їзду КПК у 2002 р. фокус ТМВ у Китаї дещо перемістився з класичних теорій до англійської школи міжнародних відносин.

Під час третьої фази (2001-2007 рр.) виник інтерес до конструктивізму, який збігся з дискусіями про «мирне піднесення Китаю» в рамках китайської філософії, яка передбачає, що особистість і поведінка мінливі. Крім того, китайські вчені усвідомили, що теорії міжнародних відносин це не лише інструмент для інтерпретації зовнішньої політики, але й засіб розуміння складності міжнародної політики.⁹

Наразі особлива увага приділяється тому, «як побудувати китайську теорію міжнародних відносин», ніж «чи розвивати китайську теорію міжнародних відносин». На XVII з'їзді Комуністичної партії Китаю у 2007 р. Х. Цзіньтао сформулював «науковий погляд на розвиток», згідно з яким акцент був зроблений на «гармонійному світі» і «гармонійному суспільстві», яких неможливо досягти без мирного розвитку. Більше того, інтерес до конструктивізму збігся з офіційними дебатами про мирне піднесення Китаю, що призвело до перевизначення як національних інтересів Китаю, так і китайської стратегії мирного розвитку у світі.

Під час XVIII з'їзду Комуністичної партії Китаю (КПК) у 2012 р. президент С. Цзіньпін говорив про «китайську мрію» та ініціативу «Один пояс, один шлях». Для китайського населення він наголосив на побудові заможного суспільства шляхом викорінення бідності у рамках реформи

⁹ Yaqing Q. Development of International Relations theory in China: progress through debates / Q. Yaqing // International Relations of the Asia-Pacific –Oxford - v.11 - No.1. - P. 231-257.

китайської економіки до 2020 р. Для зовнішнього світу він говорив про позитивну роль ініціативи "Один пояс, один шлях", з'єднуючи Європу з Азією. Створення Азіатського банку інфраструктурних інвестицій та Нового банку розвитку БРІКС, проведення саміту G-20 у Ханчжоу та виступ С. Цзіньпіна на Всесвітньому економічному форумі, де він підкреслив переваги глобалізації, а також провідну роль Китаю в Паризькій кліматичній угоді 2016 р., свідчать про очевидний зсув у зовнішній політиці Китаю від стратегії Д. Сяопіна, яка полягає в тому, що «зберігати прихильність і чекати свого часу», до глобальної провідної ролі КНР в геополітичних та геоекономічних справах.¹⁰

Науковець Ч. Тін'ян стверджує, що існуючий світовий порядок є «несвітовим» через відсутність транснаціональної структури управління в існуючих західних міждержавних інституціях, а отже міжнародні організації та регіональні організації не можуть вирішувати поточні проблеми та справи глобального характеру. У конфуціанстві термін "тянься" (що означає «все під небом») має потрійне значення: як земля світу, як усі народи світу та як світова інституція. Система тянься підкреслює єдність фізичного світу (землі), психологічного світу (серця людей) і політичного світу (світовий інститут). Китайський світогляд також відрізняється в тому сенсі, що він підкреслює політичні характеристики світогляду, що сприяє ієрархії. Для нього соціальні фактори, такі як етика, ієрархія та ідентичність, які є спільні для всіх людей у світі, є ключовими для системи тянься.

Ц. Якінг запропонував три основні характеристики для розробки окремої китайської теорії МВ, а саме:

а) вона повинна ґрунтуватися на китайській культурі, історичних традиціях та практичному досвіді; б) вона має бути загальнодоступною,

¹⁰ Kang D. Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks / D. Kang // International Security – 2003 – Cambridge - v.27 - No.4 - P. 57-85.

виходити за межі місцевих традицій та досвіду; в) її основні припущення повинні відрізнятися від припущень інших теорій.

У 1970-х рр. Китайська Народна Республіка встановила дипломатичні відносини із США, отримала постійне членство в Раді Безпеки ООН. Фактично, китайська політична культура також поступово зазнала впливу норм і політичної культури міжнародних організацій та існуючого світового порядку після розпаду Радянського Союзу в 1991 р. Китай зі своїм однопартійним правлінням проектує альтернативну модель політичного та економічного розвитку, і головною причиною цього є стародавня китайська культурна віра в неминучість змін.¹¹

Залишається питання, чи можна очікувати, що формулювання «китайських» теорій міжнародних відносин матиме якийсь вплив на поведінку Китаю за кордоном. На думку китайських аналітиків, стратегічна культура не є статичною, незмінною структурою, а сильно залежить від контексту. Конфуціанські ідеї доброзичливості, справедливості та праведності все ще є ключовими детермінантами зовнішньої політики Китаю, хоча вони не означають, що політичні еліти будуть толерантно сприймати дії, спрямовані проти Китаю, які можуть зашкодити його національному суверенітету або територіальній цілісності.

Китайське прагматичне ведення зовнішніх відносин у постмаоїстський період привело багатьох вчених до припущення, що в китайській зовнішньополітичній думці переважає реалізм. Проте китайські вчені стверджують, що зовнішня поведінка Китаю має тенденцію до досягнення «балансу відносин», а не «балансу сил», як передбачає теорія реалізму.¹²

Не слід забувати, що конфуціанство є лише одним із різноманітних ідейних течій, які формують зовнішню політику Китаю в теорії та на практиці.

¹¹ Gungwu W. China and International Order: Some historical perspectives / W. Gungwu, Z. Yongnian // China and the New International Order – 2008 - New Jersey: Princeton University Press – P. 21-31.

¹² Gungwu W. China and Southeast Asia: Changes in Strategic Perceptions / W. Gungwu // China and Southeast Asia: Global Changes and Regional Challenges - Singapore: Institute of Southeast Asian Studies – 2005. - P. 3-14.

Поєднання легістських і конфуціанських ідей, посилені елементами, взятими із західної політичної філософії, призводить до політичних практик, які, незважаючи на їх конфуціанські складові, можуть бути досить раціональні та стратегічні. У той же час не слід неправильно розуміти цей раціоналістичний вимір китайської політики як той, що означає неореалістичну практику зовнішньої політики влади.

Підхід балансування відносин базується на гіпотезі про те, що поведінка держав у двосторонніх взаємодіях не має на меті максимізацію влади під час переслідування національних інтересів. Натомість передбачається, що держави погодяться піти на поступки, щоб захистити стабільність відносин і зменшити невизначеність.

У той час як неореалістичні теорії інтерпретують прикордонні суперечки КНР з Радянським Союзом, Індією чи В'єтнамом як вираз жорсткої політики влади, китайські вчені підкреслюють загальну увагу до гармонії і стверджують, що всі ці дії були зроблені для відновлення порядку.¹³

Навіть сьогодні марксистська термінологія та філософія все ще присутня в китайських дебатах про міжнародні відносини. Офіційний дипломатичний та політичний дискурс продовжує використовувати зовнішньополітичну термінологію, успадковану з часів маоїзму, яка глибоко натхненна марксистською епістемологією. Наприклад, наукові роботи, що досліджують останні події та основні орієнтації китайської політики, використовують терміни марксизму китайського стилю – такі як «суперечності» або «характеристики епохи». Хоча молоде покоління китайських дослідників МВ зараз часто дивиться на світ крізь неореалістичні окуляри, їх дослідження водночас перебувають під глибоким впливом пережитків маоїстсько-марксистських концепцій.

¹³ Kang D. Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks.

Китай також, схоже, утримується від одностороннього контролю над меншими сусідами. Наприклад, Китай відмовився втручатися в Північну Корею, зіткнувшись із провокацією розповсюдження ядерної зброї. Одне з популярних реалістичних пояснень говорить про те, що Китаю потрібна Північна Корея, щоб балансувати Південну Корею та США. Проте це не пояснює, чому Китай далекий від того, щоб втручатися у справи Північної Кореї. Коли на півдні Китаю відбувся морський конфлікт з В'єтнамом, ця суперечка збіглася з двосторонньою угодою про стратегічне партнерство між двома урядами та спільним навчанням морського порятунку між двома флотами. Відносини Китаю з М'янмою, наприклад, пережили ідеологічну невідповідність, контраст за розміром, опозиційне членство в альянсі, прикордонні та етнічні суперечки, глобальне втручання та внутрішні потрясіння з обох сторін.¹⁴

Пояснення даної зовнішньополітичної поведінки з боку Китаю включають поняття мирного співіснування, гармонійного світу та мирного підйому, але ні В'єтнам, ні Філіппіни, ні Тайвань не можуть охарактеризувати морську політику Китаю як гармонійну та мирну. Науковці ж стверджують, що зовнішня політика Китаю дотримується концепції балансу відносин. Вона відображає прагнення до стабільних міжнародних відносин, незалежно від різниці в цінностях та статусі влади. Для КНР негайні та конкретні вигоди вважаються менш корисними, ніж стабільні стосунки.

Через свою схильність до довгострокового та реляційного мислення конфуціанські уроки китайської зовнішньої політики суперечать основним теоріям міжнародних відносин, таким як реалізм, лібералізм і конструктивізм. Кожна з цих шкіл думок розглядає зовнішню політику всіх держав як переслідування синхронізованого набору національних інтересів, що включає

¹⁴ Feng Z. The Tsinghua Approach and the Inception of Chinese Theories of International Relations.

структурно визначену безпеку і владу для реалізму, з одного боку, і добробут та інститут лібералізму з іншого боку.

Коли Канада і Китайська Народна Республіка встановили дипломатичні відносини півстоліття тому, це передбачало різні цілі для обох держав. Канада шукала дипломатичного відкриття для величезної, хоча на той час слаборозвиненої країни. Китай розумів, що дипломатичні відносини з Канадою можуть допомогти Китаю вирватися з міжнародної ізоляції.¹⁵

Серія протиріч і контрастів сформувала відносини Канади та Китаю, які існували навіть задовго до дипломатичного визнання 1970 р., і продовжуватимуть існувати надалі. Ці протиріччя та контрасти можна розділити на чотири стійкі та значущі фактори, які сформували відносини Канади та Китаю з 1970 р.:

1. диспропорція в кількості населення;
2. різні політичні, правові та соціальні системи;
3. глобальна влада;
4. загроза конфліктів за умови тіснішої співпраці.

Різниця у чисельності населення у XIX ст., у Китаї з надлишковою робочою силою, а у Канаді з її дефіцитом, сприяли переміщенню найманої робочої сили, але через расистські погляди щодо чисельності та загрози, які представляє китайське населення («жовта небезпека») було запроваджено дискримінаційне законодавство щодо китайських мігрантів. Хоча юридичні бар'єри були знищені, розрив між Китаєм та Канадою підсилює канадську невпевненість.

Проекти Китаю щодо Південно-Китайського моря та амбіції відновити контроль над Тайванем викликають підозри у Заході щодо його

¹⁵ Houlden G. 50 Years of Canada-China Relations: Complexity and Misperception / G. Houldden // Canadian International Council – 2020 - Vol. 68 - No. 13. - P. 26

довгострокових цілей. Ці побоювання є особливо серйозними у Вашингтоні, де піднесення Китаю розглядають як найбільшу загрозу для позиції США в XXI ст. Амбіції Китаю зростають разом з його економікою, глобальним охопленням і впевненістю у собі. Проте різниця між канадським і китайським населенням також породила велику надію на експорт до Китаю після дипломатичного визнання, хоча істотна торгівля розпочалася лише в 1990-х рр.

Сільськогосподарський експорт довгий час домінував у канадській торгівлі з Китаєм. Це не дивно, враховуючи, що Китай намагається досягти продовольчої самодостатності, а Великий стрибок і Культурна революція порушили функціонування китайської сільської економіки. Однією з характеристик, яка лежить в основі довговічності канадсько-китайських економічних зв'язків, незалежно від різниці в чисельності населення та потужності, є те, що дві економіки в цілому сумісні. Того, чим володіє Канада, (величезні орні землі чи невикористані природні ресурси), Китаю загалом не вистачає.¹⁶

Довгий час Канада сподівалася, що країна буде відігравати провідну роль у перебудові Китаю та що взаємодія Канади з Китаєм допоможе наблизити соціальну та політичну системи Китаю до канадських цінностей. Величезна кількість населення Китаю та його економіка, що швидко розвивається, означають, що вплив Китаю на Канаду набагато більший, ніж здатність Канади змінити Китай.¹⁷

Друга суперечність – різні політичні, правові та соціальні системи Канади та Китаю. Можна справедливо стверджувати, що з 1970 р. контраст між політичною та соціальною системами Китаю зменшився. У той час у Китаї все ще відбувалася Культурна революція. Життя китайського народу було

¹⁶ Houlden G. 50 Years of Canada-China Relations: Complexity and Misperception.

¹⁷ Evans P. Canada and Global China: Engagement Recalibrated / P. Evans // Canada Among Nations – 2005 - № 2. - P. 150-167.

регламентовано тоталітарним баченням КПК. Це бачення тепер замінено політичною системою, яка залишається авторитарною, але забезпечує більшу індивідуальну автономію. Цілком можливо, що з часом Китай зможе розвиватися до більш відкритої та підзвітної політичної системи, але цього не можна гарантувати.

Наразі легітимність КПК ґрунтується на подвійних засадах економічного успіху та націоналізму. Економічний успіх, який значною мірою залежить від зовнішньої торгівлі, у тому числі з основними західними економіками, штовхає Китай до співпраці із Заходом, що забезпечує як ринки для китайської промисловості, так і ресурси, що входять до них. Проте китайський націоналізм несе в собі ризики конфронтації із Заходом, особливо із США. Прагнення Китаю відновити контроль над Тайванем, несе в собі можливість військового протистояння.¹⁸

Поки китайсько-американські відносини залишаються під загрозою, на відносини Канади та Китаю діятиме паралельний тиск. Це означає, що Оттава й надалі стикатиметься з тиском Вашингтона. Цей тиск буде коливатися у відповідь на злети і падіння американо-китайських відносин і залишатиметься важливим фактором у зовнішньополітичних розрахунках Канади.

Оскільки темпи взаємодії між Канадою та Китаєм прискорювалися, збільшувався ризик політичних, комерційних, правових і дипломатичних суперечок. Канадсько-китайські відносини почали залучати численні департаменти та міністерства в обох державах. У 1980-1990-х рр. імміграційний рух з Китаю до Канади значно прискорився. Китай має давню тенденцію стежити за своїми закордонними громадянами, навіть після того, як вони набувають іноземного громадянства. Оскільки деякі з емігрантів повернулися жити або працювати в КНР із канадським громадянством, ризик для громадян Канади опинитися під арештом збільшився в рази. Зростаюча

¹⁸ Yaqing Q. Development of International Relations theory in China: progress through debates.

кількість канадських компаній, що працюють у Китаї, та китайських компаній у Канаді також призвели до збільшення комерційних спорів.¹⁹

Іронія полягає в тому, що чим змістовнішою буде взаємодія між Канадою та Китаєм, тим більшими будуть проблеми, які посилюються через відсутність механізмів вирішення спорів і різкі розбіжності правової та судової практики.

Канадці вимагають, щоб зовнішня політика відповідала канадським цінностям. Однак Китай створює проблему для канадської зовнішньої політики, пропонуючи значні можливості для процвітання Канади, проте ставлячи при цьому складні політичні та моральні запитання. Тому наступні роки перевірять здатність канадських лідерів і канадської громадськості керувати відносинами з КНР таким чином, щоб поважати як власні цінності, так і національні інтереси.

1.3 Аналіз джерельної бази дослідження

Питання канадсько-китайських відносин детально вивчається передусім у межах канадських університетів, дослідницьких та аналітичних центрів. При цьому концепції зовнішньої політики Канади та Китаю є предметом вивчення науковців у різних країнах. Через мовний бар'єр нам не вдалося охопити праці китайських дослідників, тому у цьому підрозділі ми виділили декілька англomовних робіт, які найдетальніше розкривають необхідні для вивчення канадсько-китайських відносин аспекти, а також дослідницькі осередки, які роблять помітний внесок у вивчення взаємодії Канади та КНР.

Інститут Китаю при Університеті Альберти - це єдиний канадський мультидисциплінарний аналітичний та дослідницький центр, який фокусується лише на дослідженні Китаю. Інститут прагне генерувати та

¹⁹ Evans P. Canada, Meet Global China. International Journal 2, No. 6 (2006): 283-297.

поширювати знання, які підтримують глибоке розуміння сучасного Китаю та заохочують розробку політики у відповідь на зростаючу роль Китаю у світі. Завдяки широкому спектру громадських форумів, дослідницьких семінарів та публікацій інститут став авторитетним голосом у Канаді щодо політичних та економічних подій всередині Китаю, а також щодо його зовнішньої політики та міжнародних економічних зв'язків, особливо щодо Канади. Нещодавні публікації інституту включають дослідження ролі Китаю в торгівлі, енергетиці та інвестиціях.²⁰

Канадсько-китайська Ділова Рада (CCBC) - це двостороння неприбуткова організація, заснована в 1978 р. Рада часто виступає спонсором проведення досліджень стану економічних зв'язків між Канадою та Китаєм. У третьому розділі використано одне з найновіших досліджень, проведених на замовлення Канадсько-китайської Ділової Ради – «Китайський економічний вплив на Канаду. Торгівля, інвестиції та імміграція». У даній доповіді детально описано та розраховано, як КНР впливає на ВВП Канади, наскільки залежними від китайського імпорту та експорту є різні сектори. Окрема увага приділяється внеску, який роблять в канадську економіку китайські емігранти та туристи.

У доповіді, написаній Китайським інститутом при Університеті Альберти (CIUA) і замовленої Канадською китайською діловою радою (CCBC), у доповіді, яка зосереджена головним чином на китайсько-канадській торгівлі, імміграції та інвестиціях, робиться висновок, що Китай має значний вплив на канадський ВВП, зайнятість та загальна економічна активність. Матеріали з даної доповіді були використані у третьому розділі.²¹

Канадська міжнародна рада (Canadian International Council) - незалежна, позапартійна організація та аналітичний центр, який займається вивченням

²⁰ University of Alberta / University of Alberta. URL: <https://www.ualberta.ca/index.html>.

²¹ Canada China Business Council (CCBC). URL: <https://ccbc.com/>.

канадської зовнішньої політики. Ціллю даної організації є розвиток обізнаності громадськості та розуміння критичних викликів у міжнародних відносинах. Канадська міжнародна рада залучає до співпраці науковців, урядовців, лідерів бізнесу, представників громадянського суспільства та журналістів. На їхньому веб-сайті можна знайти доповіді та аналітичні записки про важливі поточні події та зовнішньополітичні рішення Канади. Для нашої магістерської роботи було використано матеріали із журналу *Behind the Headlines*, який публікується Канадською міжнародною радою та є одним із найстаріших зовнішньополітичних журналів Канади (перший випуск з'явився у 1940 р.).²²

У листопаді 2020 р. у журналі *Behind the Headlines* було опубліковано статтю директора Інституту Китаю при Університеті Альберти Е. Хоулдіна «50 років канадсько-китайських відносин: складність та неправильне сприйняття», у якій було розглянуто фактори, які історично перешкоджають побудові стабільних відносин між Канадою та Китайською Народною Республікою. Серед інших статей, які були присвячені китайсько-канадським відносинам можна виділити статті професора політичних наук при Карлтонському Університеті Дж. Палтієля «Зовнішня політика Китаю за часів Сі Цзіньпіна: де вписується Канада?»²³ (2020 р.) та «Канада у великій стратегії Китаю»²⁴ (2010 р.) та статтю професорки історії в Університеті Британської Колумбії Д. Лері «Тихоокеанські переміщення: рання історія канадсько-китайських відносин»²⁵ (2020 р.).

Ще однією важливою канадською організацією, яка займається дослідженням канадсько-китайських відносин, є Азіатсько-Тихоокеанський

²² Canadian International Council / Engaging Canadians in the World Since 1928. URL: <https://thecic.org/about/>

²³ Paltiel J. China's Foreign Policy Drivers Under Xi Jinping: Where Does Canada Fit In? / J. Paltiel // *Behind the Headlines* – 2020 – Vol. 68 – No. 11 – P. 11. URL: <https://thecic.org/chinas-foreign-policy-drivers-under-xi-jinping-where-does-canada-fit-in/>

²⁴ Paltiel J. Canada in China's Grand Strategy / J. Paltiel // *Issues in Canada-China relations* – 2010 - No.6 – P. 117-136. URL: <https://thecic.org/wp-content/uploads/2017/04/CIC-Issues-in-Canada-China-Relations-2011.pdf>

²⁵ Larry D. Pacific Crossings: The early history of Canada-China relations / D. Larry // *Behind the Headlines* – 2020 – Vol. 68 – No. 10.- P. 10. URL: <https://thecic.org/pacific-crossings-the-early-history-of-canada-china-relations/>

фонд Канади (APF Canada), яка зосереджена на відносинах Канади з Азією. Організація надає якісну, актуальну та своєчасну інформацію, розуміння та перспективи відносин Канади та Азії. Їхня діяльність включає інформаційний бюлетень Asia Watch, звіти про політику та дослідження, які охоплюють різну тематику.²⁶

Дослідженням зовнішньої політики Канади та Китаю займаються безліч відомих аналітичних центрів по всьому світі, а саме Chatham House, Bruegel, Brookings Institution, Konrad-Adenauer-Stiftung, The Center for Strategic and International Studies і RAND. У третьому розділі було використано статтю «Погляди Канади на Китай: від амбівалентності до недовіри», опубліковану Chatham House автора Р. Паріса.²⁷

Значну увагу аналізу відносин між Канадою та Китайською Народною Республікою приділяє Канадський інститут глобальних справ (The Canadian Global Affairs Institute). Під час дослідження теми магістерської роботи нами було використано статтю М. Грініуса, колишнього посла Канади у В'єтнамі, Південній Кореї та Північній Кореї «Роль Канади в безпеці в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні», опубліковану The Canadian Global Affairs Institute у липні 2016 р. та статтю Ю. Ленга «У пошуках ролі середньої потуги у світовому порядку» за червень 2019 р.

Для аналізу концепцій зовнішньої політики Канади та Китаю було використано магістерську роботу на тему «Мультилатералізм та канадська зовнішня політика у період після холодної війни» У. Соудера при Карлтонському Університеті²⁸ (1989 р.), проектну роботу М. Самаруги «Вплив конфуціанства на китайську зовнішню політику»²⁹ при Аалборгському

²⁶ Asia Pacific Foundation of Canada / Asia Pacific Foundation of Canada. URL: <https://www.asiapacific.ca/>

²⁷ Paris R. Canadian Views on China. From Ambivalence to Distrust / R. Paris // US and the Americas Programme – 2020 – P. 14. URL: <https://www.chathamhouse.org/2020/07/canadian-views-china>.

²⁸ Souder D.W. Multilateralism and Canadian Foreign Policy in the Post-Cold War Era: Case Studies of NATO and the GATT / Simon Fraser University – 1989. – P. 214 URL: <http://summit.sfu.ca/system/files/iritems1/6745/b17573075.pdf>.

²⁹ Samaruga M. The influence of Confucianism in Chinese Foreign Policy (1971-2013) / Aalborg University – 2013. URL:

університеті (2013 р.) та книгу Чі-ю Ші і Чжун-Чю Хуана «Китай і міжнародна теорія. Баланс відносин».³⁰ Також не можна не згадати праці відомого дослідника зовнішньої політики Канади К.Р. Носсала, наприклад, «Канадизація міжнародних відносин».³¹

Отже, канадсько-китайські відносини активно досліджуються на рівні канадських дослідницьких центрів та організацій. Інститут Китаю при Університеті Альберти, Канадсько-китайська Ділова Рада, Канадська міжнародна рада, Канадський інститут глобальних справ та Азіатсько-Тихоокеанський фонд Канади публікують безліч наукових статей та досліджень про стан канадсько-китайський відносин. Серед науковців з даної тематики можна виділити Дж. Палтіеля і Е. Хоулдіна.

https://www.researchgate.net/publication/262103770_The_influence_of_Confucianism_in_Chinese_Foreign_Policy_1971-2013

³⁰ China and International Theory: The Balance of Relationships / Chih-yu Shih et al. Routledge London and New York: Routledge – 2020 – P. 302.

³¹ Nossal K.R. Home-Grown IR: The Canadianization of International Relations / K.R. Nossal // Journal of Canadian Studies – 2000. – Vol. 35 - No. 1 – P. 95-124. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.692.6651&rep=rep1&type=pdf>

РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ КАНАДСЬКО-КИТАЙСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ ТА МІЖЛЮДСЬКИХ ЗВ'ЯЗКІВ

2.1 Процес встановлення дипломатичних відносин

Канадські торгові інтереси у Китаї з 1906 р. представляв перший комерційний офіс, відкритий у Шанхаї. На початку ХХ ст. китайсько-канадські відносини відзначалися дружелюбністю з обох сторін, проте це стосувалося в більшій мірі громадян, аніж урядів. Під час японської інтервенції в Маньчжурію прем'єр-міністр Р. Беннет заявив, що Канада не може зайняти певну позицію через недостатнє розуміння ситуації. Таким чином, Китай не отримав підтримки з боку Канади, тому що вона не хотіла ризикувати своїми відносинами з Японією. Слідуючи прикладу Великої Британії, Канада наклала у 1933 р. ембарго на продаж зброї, як Китаю, так і Японії.

Пізніше, під час японо-китайської війни 1937-1945 рр., Канада також публічно не підтримувала Китай у Лізі Націй. Варто зазначити, що до Першої світової війни торгівля між Канадою та Китаєм була незначною. Об'єми торгівлі вперше досягли свого піку в 1926 р. Саме тоді канадський експорт почав значно переважати імпортом до Китаю.³²

Створення Китайської Народної Республіки було проголошено 1 жовтня 1949 р. в той час, як націоналістичні сили зазнали поразки та втікли до Тайваню. Стан холодної війни ускладнював прийняття Канадою рішення про визнання чи невизнання КНР. Незабаром після приходу в Китаї до влади комуністів майже всі канадські бізнесмени, місіонери, включаючи лікарів та вчителів, змушені були покинути країну. Китайський націоналістичний режим в екзилі в Тайвані, який контролював лише 1/16 території країни, визнавався Канадою як єдинозаконний уряд Китаю, хоча жодної канадської

³² Wagenberg, Ronald H., "Canada and Red China: Problems of recognition" / Electronic Theses and Dissertations. URL: <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=7323&context=etd>

дипломатичної місії до Тайпею так і не було надіслано. На той час націоналістичний уряд займав постійне місце у Раді Безпеки ООН.

До початку 1950-х рр. Велика Британія та Індія - країни, з якими Канаду пов'язують тісні зв'язки, вже визнали КНР. Багато канадців ще дотримувалися традиційних поглядів і вважали, що їхня держава повинна слідувати прикладу Великої Британії та її зовнішньополітичних рішень. З одного боку, Канада не хотіла у будь-якому вигляді підтримувати китайські комуністичні сили, а з іншого боку, прагнула зайняти лідируючу позицію серед країн «середньої потуги», які вже на той час визнали комуністичний Китай.³³

Для Канади дипломатичне визнання Китайської Народної Республіки не мало на меті збільшити можливості для бізнесу, оскільки відносини з державами Співдружності відзначалися достатньою економічною зацікавленістю. Проте 24 серпня 1949 р., до офіційної дати становлення КНР, канадський посол Т. К. Дейвіс повідомив китайську сторону про наміри Канади визнати комуністичний Китай. 26 червня 1950 р. перший секретар канадського посольства повинен був розпочати підготовку до переговорів з Пекіном, але того самого дня почалася Корейська війна, у якій по різні сторони брали участь КНР і Канада.³⁴

Тоді ж країни ООН вирішували, який з китайських урядів - комуністичний материковий або націоналістичний тайванський, займе місце у даній організації. Для Канади було принципово, щоб корейська ситуація отримала своє вирішення перед тим, як комуністичний Китай матиме змогу зайняти місце у Організації Об'єднаних Націй.

У кінці 50-х рр. канадська економіка зазнала спаду. У таких умовах ідея розширення торгівлі завдяки китайському ринку стала все більш привабливою. Питання визнання КНР отримало прагматичніший відтінок. На

³³ Canada and Red China: Problems of recognition. P. 15

³⁴ Past and Future in China-Canada Relations / Institute of Asian Research & the Shanghai Institutes for International Studies. P. 12 – URL: https://sppga.ubc.ca/wp-content/uploads/sites/5/2017/04/past_and_future_of_canada-china_relations_2010-11-10.pdf

збільшення обсягу торгівлі з Китаєм найбільше всього сподівалася Британська Колумбія. Економічний погляд на офіційне визнання комуністичного режиму був би надзвичайно сприятливим у зв'язку з рецесією та підвищенням рівня безробіття.

Від створення Китайської Народної Республіки і до червня 1957 р. при владі у Канаді знаходилася Ліберальна партія. Л. Пірсон на той час обіймав посаду міністра закордонних справ, тому він був відповідальним за політику невизнання КНР, яка тоді зберігалася у канадській зовнішній політиці. У своєму першому зверненні з приводу китайського питання до Палати громад він зазначив, що визнання КНР розглядатиметься з точки зору міжнародного права - якщо правові критерії будуть дотримані, то уряд почне розглядати можливість визнання комуністичного Китаю. Проте було зрозуміло, що наявність міжнародно-правових підстав не означатиме автоматичне встановлення офіційних дипломатичних відносин, і остаточне рішення залежатиме від політичних факторів.

Л. Пірсон ні в якому разі не бажав робити заяви, які можна було б тлумачити як підтримку комунізму, тому він запекло стверджував, що встановлення дипломатичних відносин не означало би щось більше, аніж визнання існуючого уряду. Найбільш об'єднану позицію щодо Китаю займали канадські франкофони, які однозначно виступали проти офіційних відносин з комуністичним Китаєм. Мігранти зі Східної Європи дотримувалися цієї ж думки, оскільки вони на собі відчули реалії комунізму.³⁵

У червні 1968 р. ліберальна партія здобула перемогу на виборах, і її лідер П. Трюдо зайняв пост прем'єр-міністра. Після двох візитів до Китаю він написав книгу, в якій засуджував антикитайські аргументи у деяких країнах. Трюдо був прибічником лівої ідеології. Через його візит у Москву в 50-х рр. США заборонили йому в'їзд на свою територію. Від початку прем'єрства

³⁵ Canada and Red China: Problems of recognition. P. 32-41

Трюдо стало зрозуміло, що він не намагатиметься проводити політику щодо Китаю, яка задовільнила би Сполучені Штати. Прем'єр-міністр також заявив про намір якнайшвидше визнати комуністичний Китай і домогтися його повернення до ООН. Але незважаючи на бажання діяти за власними принципами, П. Трюдо все-таки зустрівся з президентом Р. Ніксоном, щоб дізнатися його думку. Після цієї зустрічі він додав до своєї стратегії переговорів з КНР питання Тайваню – «Канада не повинна забувати, що існує незалежний уряд у Тайвані».

Перший раунд переговорів про встановлення дипломатичних відносин відбувся 20 травня 1969 р. у китайському посольстві у Стокгольмі. Китайська сторона висунула принципово важливі вимоги, які повинна виконати Канада: визнати уряд КНР єдинозаконною владою китайського народу, а Тайвань - невід'ємною частиною території Китаю, та припинити будь-які зв'язки з президентом Китайської Республіки Ч. Кайші. Канадська сторона займала нечітку позицію стосовно щодо членства КНР в ООН, а також проблеми Тайваню - не визнавала і не заперечувала існування окремого уряду.³⁶

Саме проблема Тайваню гальмувала процес переговорів. Китайська сторона наполягала на включенні позиції Канади стосовно Тайваню в комюніке. У свою чергу, канадські дипломати пропонували сформуванню свою позицію так: «уряд КНР підтверджує, що Тайвань - невід'ємна частина території Китайської Народної Республіки. Канадський уряд бере до уваги цю позицію, але не в змозі коментувати питання територіальних меж Китаю». Автор цієї формули, яка ніколи не з'являлася в комюніке з іншими країнами - канадський міністр закордонних справ М. Шарп. Зважаючи на безпрецедентність формули китайська сторона не одразу була готова її прийняти. Під час останньої фази переговорів КНР і Канада змогли знайти консенсус та прийшли до рішення, яке задовільнило обидві сторони. Канада

³⁶ Past and Future in China-Canada Relations. P. 14

відстояла свою нечітку позицію стосовно Тайваню, але зазначила, що визнає уряд КНР як єдинозаконний уряд Китаю.

Після схвалення канадської формули «взяття до уваги» тайванського питання головою КНР М. Цзедуном півторарічні переговори між державами завершилися прийняттям даного формулювання: «Китайський уряд ще раз заявляє, що Тайвань - невід'ємна частина території Китайської Народної Республіки. Канадська сторона бере до уваги дану позицію китайського уряду». Пізніше цей вираз отримав назву «канадська формула». 13 жовтня 1970 р. обидві сторони одночасно опублікували комюніке. Незабаром після встановлення дипломатичних відносин між Канадою і КНР «канадська формула» привернула увагу багатьох інших країн, які послідували прикладу Канади. Серед них - Італія, Чилі, Австрія, Бельгія, Західна Німеччина, Люксембург, Австралія та Люксембург.³⁷

Відстоювання власної позиції щодо Тайваню мало для КНР принципово важливе значення, але, мислячи стратегічно, китайська сторона була готова на гнучке рішення заради встановлення дипломатичних відносин з Канадою. У свою чергу, канадські дипломати проявили мудрість, «цінуючи власні інтереси, але беручи до уваги інтереси іншої сторони». Канада проявила свою самотність у зовнішній політиці, не викликавши при цьому негативної реакції з боку свого південного сусіда. Завдяки «канадській формулі» безліч держав в усьому світі змогли встановити офіційні дипломатичні зв'язки з КНР, не порушуючи власні принципи. Тому слід зазначити, що встановлення дипломатичних відносин між Канадою та Китаєм мало позитивний ефект для обох сторін.

³⁷ Past and Future in China-Canada Relations. P. 15-16

2.2 Особливості розвитку політичних відносин між Канадою та КНР

Д. Сяопін зайняв крісло голови Комуністичної партії Китаю після смерті Мао Цзедуна у 1976 р. Під час його правління у країні відбулася економічна реформа, яка дозволила Китаю, не відмовляючись від соціалістичних доктрин, користуватися перевагами капіталістичних ринкових відносин. Китай відмовився від колективного сільського господарства, активно залучав іноземні інвестиції та технології, розвивав підприємство. Сяопін виступав за новий тип китайської економіки (відомий вислів «неважливо, якого кольору кіт, якщо він ловить мишей» належить саме йому) та відкритих відносин з іншими країнами, проте не всі його соратники у китайській Комуністичній партії підтримували такі ідеологічні зміни, що суттєво впливало на ефективність реформ впродовж 1980-х рр.

Перші 10 років після встановлення дипломатичних відносин між КНР та Канадою не допомогли обом сторонам повною мірою реалізувати свої інтереси. Обсяги торгівлі залишалися малими, лише експорт канадської пшениці відзначався високими показниками. Двосторонні та багатосторонні відносини в інших сферах також не змогли розвинути. Рух людей між Канадою і Китаєм був теж досить обмеженим, тому питанням імміграції у Канаду в материковому Китаї займався лише один клерк, працюючи на півставки. У 1970-х рр. у КНР перебувала невелика кількість канадських дипломатів, менше 20 студентів по обміну, декілька канадців, які працювали перекладачами та вчителями, й у країні не було жодного бізнесмена з Канади.³⁸

Проте відносини між державами у той час можна було назвати сприятливими, оскільки багато канадців підтримували зміни, які в цей час відбувалися у Канаді. Було засновано безліч канадсько-китайських дружніх асоціацій по всій Канаді, однак дану форму інтеракції не можна вважати рівноправною, тому що у таких відносинах прослідковувалося відчуття

³⁸ The China Challenge: Sino-Canadian Relations in the 21st Century. P. 26

моральної переваги китайців, які сповідували соціалізм, над канадським капіталістичним способом виробництва.

Загальна угода про розвиток співробітництва була підписана у 1983 р., що було значним кроком, беручи до уваги те, що за правління М. Цзедуна Китай відмовлявся від допомоги для розвитку від західних держав. Дана угода передбачала двостороннє співробітництво з таких питань, як призначення канадських радників та експертів у КНР для різних місій; надання стипендій громадянам КНР для навчання та професійної підготовки у Канаді, Китаї або третій країні; управління проектами, які призначені допомогти економічному та соціальному розвитку Китаю; розвиток партнерських відносин між корпораціями, інституціями та особами у Канаді та КНР.³⁹ У даний період також збільшилася кількість угод між канадськими та китайськими містами-побратимами - з 1980 по 1990 рр. було підписано 12 таких угод.⁴⁰

У січні 1984 р. китайський прем'єр Ч. Цзян став першим комуністичним лідером, який виступив на об'єднаному засіданні канадського парламенту. Прем'єр міністр П. Трюдо зазначив у своєму виступі, що «наші білатеральні відносини досягнули різносторонності, глибини та тепла». Серед досягнень цього періоду можна виділити перші позитивні результати програми допомоги, що реалізовувалася Канадським агентством міжнародного розвитку та те, що понад 25.000 китайців змогли приєднатися до своїх сімей у Канаді завдяки програмі, запровадженій П. Трюдо. Китайська Народна Республіка поступово відходила від революційного соціалізму та співпрацювала із зовнішнім світом.

Канада ще у 60-х рр. артикулювала бажання допомогти КНР повною мірою приєднатися до світової спільноти і покінчити з ізоляцією. Одним із

³⁹ General Agreement Between the Government of Canada and the Government of the People's Republic of China on Development Cooperation / Government of Canada – URL: <https://www.treaty-accord.gc.ca/text-texte.aspx?id=101079>

⁴⁰ Canada China Twinning Relationships / Government of Canada– URL: https://www.canadainternational.gc.ca/china-chine/bilateral_relations_bilaterales/twinning_relationships_relations_jumelage.aspx?lang=eng

завдань Канади було сприяння вступу Китаю до впливових міжнародних інституцій. Зокрема, у 1970 р. канадський уряд взяв на себе формальне зобов'язання допомогти Китаю вступити до ООН за рахунок виходу з організації Тайваню. До середини 1980-х років Китай набув членства у Світовому банку та Міжнародному валютному фонді, і, не без підтримки Канади, відбулося підписання КНР Генеральної угоди з тарифів і торгівлі. Також Канада активно пропагувала участь Китаю в міжнародних переговорах про обмеження озброєнь та заборону ядерних випробувань.

У 1984 р. до влади у Канаді прийшов прогресивно-консервативний уряду на чолі з Б. Малруні. Після 21 року правління лібералів, перерваного короткочасно правлячим урядом Д. Кларка 1979 р., консерватори були готові внести зміни у зовнішньополітичному житті країни. Канадці проголосували за партію, яка надавала перевагу великому бізнесу, виступала за зменшення ролі уряду, прагнула зменшити обмеження на іноземні інвестиції та була налаштована налагодити відносини із США. Всередині партії існувала також антикомуністична група, яка підтримувала автономію Тайваню, підозріло ставилася до Китаю та публічно критикувала порушення ним прав людини.

Виборці очікували, що Малруні швидко відійде від ліберального стилю ведення зовнішніх справ. Дану тенденцію можна було помітити у покращенні відносин із США, однак вплив на політику щодо КНР був обмежений. Незважаючи на те, консерватори хотіли збільшити обсяги торгівлі з Азіатсько-Тихоокеанським регіоном, основним напрямком залишалася Японія, а не Китай. Як і ліберали, консерватори, хоча і критикували політику «єдиного Китаю» та висловлювали свою підтримку Тайваню, все ж були продовжувачами їхньої політики.⁴¹

У березні 1986 р., через 18 місяців після приходу до влади, Малруні відвідав Китайську Народну Республіку. Під час візиту Малруні було

⁴¹ The China Challenge: Sino-Canadian Relations in the 21st Century. P. 47-48

оголошено про розширення пільгового фінансування для стимулювання торгівлі. Програма допомоги Міністерства міжнародного співробітництва Канади мала бути подвоєна до 200 млн. дол. США протягом наступних 5 років. Канада подарувала Китаю завод по змішуванню добрив вартістю 300 млн. дол. США для стимулювання продажу канадського калію. Уряд Малруні також отримав гарантії, що Канада залишатиметься головним імпортером пшениці. Китайці заохочували канадський бізнес інвестувати в Китай, включаючи участь у будівництві ГЕС «Три ущелини», який був дуже привабливим для канадської електроенергетики. На зустрічі з канадськими бізнесменами в Пекіні Малруні «пообіцяв співпрацювати з бізнесменами та урядом Китаю, щоб наступне століття стало «віком Тихого океану»». Що стосується прав людини, Малруні, на відміну від колишніх ліберальних прем'єрів, вирішив відкрито звернутися до прем'єр-міністра Ч. Цзяна щодо стану прав людини у КНР, про що пізніше розповів як про розмову між друзями, без відчуття ворожості.⁴²

Протягом кількох місяців після візиту канадського прем'єр-міністра основна увага приділялася торгівлі. Незважаючи на спільне бажання сторін розширити свої комерційні зв'язки, обсяги торгівлі не виправдали очікувань. Китайський ринок відкривався повільно. Канада зіткнулася з посиленням конкуренції з боку іноземних претендентів. Бізнесмени скаржилися на те, що Канаді необхідно розширити просування торгівлі та комерційну присутність. Китай вагався у наданні іноземним компаніям захисту інтелектуальної власності. Канадські компанії лобіювали більшу участь уряду в укладанні угод, а великий пільговий фінансовий фонд китайці використовували недостатньо. Канада продовжувала бути в значній мірі залежною від експорту, насамперед пшениці.

⁴² The China Challenge: Sino-Canadian Relations in the 21st Century. P. 50

Восени 1986 р. уряд доручив Міністерству закордонних справ та міжнародної торгівлі розробити стратегічний план щодо Китаю. Важливо зазначити, що КНР - це єдина держава, для якої був розроблений спеціальний стратегічний план, що підкреслювало пріоритетність цих двосторонніх відносин. Хоча континенталізм і торговельні відносини з США відігравали основну роль для уряду Малроні, було очевидно, що Китай стає не менш важливим пріоритетом, який незабаром може потіснити Японію у зовнішньополітичних цілях Канади. Наявність даної стратегії була доказом віри канадської політики у стабільність економічних і політичних трансформацій КНР у довгостроковій перспективі.

Починаючи з 1984 р. при Міністерстві закордонних справ і міжнародної торгівлі функціонувала міжвідомча Китайська робоча група для координування діяльності, пов'язаної з Китаєм. Основний акцент робився на питаннях торгівлі, проте також велася оцінка політичної стабільності Китаю, координація візитів на високому рівні та висвітлення поглядів китайських науковців та неурядових організацій. Кабінет міністрів Канади схвалив Стратегію на початку квітня 1987 р. Основним її завданням було «використати захоплення Канадою Китаєм, щоб скористатися можливостями, створеними його модернізацією, і підготуватися до 2000 р., коли Китай повинен мати третій за величиною ВВП у світі після США та Японії».⁴³

Стратегія містила, зокрема, такі рекомендації: зменшити кількість міністерських візитів та спрямувати їх на пріоритетні цілі, щоб стримати надмірний потік чиновників, охоплених «китайською лихоманкою», розпочати діалог з ключових азійських стратегічних проблем та глобальних питань контролю над озброєннями на міністерському рівні; створити робочі комітети для об'єднання федеральних, провінційних та приватних груп для

⁴³ The China Challenge: Sino-Canadian Relations in the 21st Century. P. 55

просування торгівлі; розширити академічний, культурний, професійний, спортивний, медійний та інші обміни.

Китайська стратегія підкреслювала зростання політичної та стратегічної важливості Китаю для Канади. Згідно з документом «Китай є домінуючою державою Азії. Канада має частку у стабільності Китаю. Визнання Канадою Азіатсько-Тихоокеанського регіону як ключового для канадської безпеки та економічних інтересів вимагає посилення нашого політичного діалогу». Канада прагнула протистояти дедалі жорсткішій конкуренції на китайському ринку, використовуючи новий підхід у відносинах з КНР.

Документ також згадував політику єдиного Китаю як наріжний камінь ефективних канадсько-китайських відносин (Канада у 1970 р. припинила підтримувати офіційні відносини з Тайванем). Стратегія схвально оцінила перспективу продовження залучення Міністерства міжнародного співробітництва для допомоги Китаю у сфері технологій та людських ресурсів. Програма допомоги Канади є однією з найбільших у Китаї та поступається лише японській. Обидві сторони були найбільш зацікавленими у розвитку співробітництва у сільському господарстві, енергетиці та лісовому господарстві.⁴⁴

У Стратегії не згадується проблема прав людини у Китаї, хоча уряд Малруні заявив про свій намір присвятити обговоренню проблем прав людини більше уваги, проте на практиці це відбулося лише після протестів на пекінській площі Тяньаньмень у квітні-червні 1989 р., які завершилися силовим розгоном демонстрантів. За різними даними, загинуло від кількох сотень до кількох тисяч протестувальників.

⁴⁴ Manthorpe J. Claws of the panda: Beijing's campaign of influence and intimidation in Canada / Cormorant Books, 2019 – URL: <https://books.google.com.ua/books?id=Y9YeEAAAQBAJ&lpg=PT7&ots=2qOExQxTHW&dq=Claws%20of%20the%20Panda&lr&hl=uk&pg=PT7#v=onepage&q=Claws%20of%20the%20Panda&f=false>

Кадри з Пекіну стали шокуючими для багатьох канадців. Парламент Канади провів екстрене обговорення ситуації. Канадські студенти в Пекіні розташувалися на території посольства в очікуванні евакуації. Побоюючись продовження громадянських заворушень, багато канадських фірм закрили свої представництва в Пекіні після репатріації канадського персоналу. Всі громадяни Китаю в Канаді отримали дозвіл за бажанням перманентно залишитися в Канаді. Більшість з них погодилися на це, викликавши обурення з боку уряду Китаю, особливо стосовно науковців, які приїхали до Канади завдяки фінансуванню китайської сторони.

Канада заборонила продаж Китаю озброєння, були призупинені переговори з Міністерством торгівлі Китаю щодо спільних проектів на загальну суму близько 60 млн дол. США. Китайським урядом були скасовані грантові програми для китайських студентів у Канаді, оскільки вони, швидше за все, не повернулися б до Китаю. Візити на високому рівні, які були визначені ключовим компонентом стратегії щодо КНР, були офіційно призупинені на три роки. Але на практиці даний наказ не дотримувався суворо - ряд канадських міністрів зустрічалися зі своїми китайськими колегами в Пекіні та брали участь у двосторонніх консультаціях на міжнародних зустрічах в інших країнах. Канадська політика уникання комуністичної Китаю фактично зазнала краху і не мала значного впливу на китайський режим, який продовжував діяти так, як раніше.⁴⁵⁴⁶

У 1996, 1998 та 2001 рр. за правління ліберального прем'єр-міністра Ж. Кретьєна до КНР були направлені торговельні місії, остання з яких була найбільшою торговельною місією в історії Канади. Ціль полягала в тому, щоб надіслати критичну масу канадських бізнесменів, підкріплених найвищим рівнем політичної підтримки та переконати китайські підприємства укласти

⁴⁵ Cabinet docs detail Mulroney challenges on China after Tiananmen Square massacre / CBC – URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/mulroney-china-tiananmen-1.5166146>.

⁴⁶ The China Challenge: Sino-Canadian Relations in the 21st Century. P. 64

контракти на канадські товари та послуги. У 2001 р. завдяки зусиллям Кретьєна канадські фірми заключили 266 контрактів на загальну суму 3,4 млрд. дол. США. Серед найбільших - угода Bombardier Aerospace про продаж літаків вартістю 152 млн. дол., а також контракт на 150 млн. дол., підписаний Nortel Networks на встановлення телекомунікаційної інфраструктури. Також сторони домовилися про імпорт та експорт харчових продуктів і постачання в Китай півмільйона тонн пшениці.⁴⁷

Що стосується дотримання прав людини у Китаї, Кретьєн був певний, що зробивши КНР економічно залежним, він буде змушений здійснити ефективну демократизацію свого режиму, і що пряме втручання у внутрішні справи може негативно вплинути на економічні інтереси Канади у Китаї.

Загалом Кретьєн шість разів відвідував Китай, перебуваючи на посаді прем'єр-міністра і налагоджував тісні особисті зв'язки з комуністичними лідерами Китаю. Його зять, А. Десмараїс, був почесним головою ділової ради Канада-Китай і президентом енергетичної корпорації, тому деякі припускають, що позиція Кретьєна щодо прав людини в Китаї, була сформована особистими та приватними інтересами. Л. Екворті, який був міністром закордонних справ у ліберальному уряді Ж. Кретьєна, ініціював конфіденційний двосторонній діалог з прав людини в 1997 р., однак у 2006 р. Канада припинила цей діалог, оскільки він був неефективним. Канада була стурбована тим, що, наприклад, КНР досі не ратифікував Міжнародний пакт про громадянські та політичні права, який він підписав у 1998 р.⁴⁸

Спроби Кретьєна вивести торгівлю з Китаєм на новий рівень виявилися вдалими, оскільки за його прем'єрства було підписано торгових угод на більш ніж 50 млрд. дол. США. Наступний прем'єр-міністр, ліберал П. Мартін, уклав у 2005 р. 80 торговельних та двосторонніх угод та заклав основу для

⁴⁷ Chretien leaves with \$3.46bn in deals / CNN – URL: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/east/02/19/chretien.deals.business/>

⁴⁸ The China Challenge: Sino-Canadian Relations in the 21st Century. P. 67

обговорення угоди про надання Канаді статусу затвердженої туристичної цілі. Даний статус дозволяє китайським туристам подорожувати до даної країни у групах з гідом. Туристичні візи за цією схемою доступні лише людям, які вирушають у подорож, організовану туроператорами, затвердженими урядами даної країни та Китаю.⁴⁹ Саме за прем'єрства П. Мартіна у 2005 р. Канада підписала угоду про стратегічне партнерство з Китайською Народною Республікою, що вивело їхні відносини на якісно новий рівень.⁵⁰

Статус затвердженої туристичної цілі Канада отримала вже за прем'єр-міністра С. Харпер у 2009 р. Довгий час він вважався відносно антикомуністом, тому що ідеологія Консервативної партії, яку він очолював, розглядає соціалістичні режими як недемократичні. Китайські політики сприймали уряд Харпера як занадто наближеного до республіканської адміністрації Д. Буша-молодшого в США, оскільки обидва уряди розглядали Китай як загрозу, а не як надійного партнера. Харпер не був на церемонії відкриття Олімпіади в Пекіні в 2008 р., це рішення було сприйнято як ознака зневажливого ставлення до Китаю.⁵¹

У інтерв'ю СВС у 2006 р. С. Харпер заявив, що не буде «продавати канадські цінності заради сприяння торгівлі з Китаєм». Після перемоги кандидата від демократів Б. Обама на президентських виборах у США у листопаді 2008 р. консервативний уряд Канади поступово перейшов до більш реалістичного підходу у своїй політиці щодо Китаю. Саме відхід від ідеологічного принципу побудови відносин з Китаю під впливом американської республіканської партії дозволив Канаді отримати статус затвердженої туристичної цілі. Це означало, що щорічна кількість китайських туристів значно збільшиться і зможе приносити прибуток туристичній сфері на суму більш ніж 100 млн. кан. дол. на рік. Потрібно також враховувати те,

⁵⁰ Canada and China sign strategic partnership, discuss human right /| CBC News.

URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/canada-and-china-sign-strategic-partnership-discuss-human-rights-1.546781>.

⁵¹ Harper's Olympic absence noticed in Beijing [Electronic resource] / CTVNews – URL:

<https://www.ctvnews.ca/harper-s-olympic-absence-noticed-in-beijing-1.315178>.

що у 2010 р. Ванкувер приймав Олімпійські та Паралімпійські ігри, тому надання даного статусу було як ніколи перспективним для канадського туризму.⁵²

За роки прем'єрства С. Харпера у канадських ЗМІ почали все частіше з'являтися заяви про діяльність китайських шпигунів у Канаді, що також було з обуренням прийнято в КНР. Спочатку у 2007 р. Канадська служба розвідки та безпеки повідомляла, що майже половина підозрілої іноземної діяльності у Канаді спостерігається за китайцями, які приймають вигляд невинних туристів, проте насправді є іноземними агентами. За словами голови служби розвідки, китайські громадяни причетні до збору публічної та приватної інформації, втручання в канадські справи та розпалювання ворожнечі в етнічних спільнотах.

Китай рішуче заперечував дані звинувачення, хоча китайські чиновники, які попросили двома роками раніше політичного притулку в Австралії, заявили, що у Канаді діють сотні інформаторів та шпигунів, головним чином у Ванкувері та Торонто. За даними Канадської служби розвідки та безпеки, китайське шпигунство спрямоване на отримання інформації про деталі контрактів, списки постачальників, планову документацію, дані досліджень і розробок, технічні креслення та комп'ютерні бази даних. Серед тих, хто залучений як інформатори - іноземні студенти, науковці, бізнес-делегації та іммігранти.⁵³

Прем'єрство С. Харпера ще також запам'яталося його зустріччю з Далай Ламою. Справа в тому, що китайське посольство в Оттаві попереджало канадського прем'єра, що КНР не схвалює дану зустріч, оскільки вважає Далай Ламу сепаратистським політичним лідером. Щоразу коли політики

⁵² China grants Canada Approved Destination Status / Government of Canada – URL: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2009/12/china-grants-canada-approved-destination-status.html>.

⁵³ China is top espionage risk to Canada: CSIS / CTVNews – URL: <https://www.ctvnews.ca/china-is-top-espionage-risk-to-canada-csis-1.239466>.

зустрічаються з тибетським духовним лідером, Китай вбачає в цьому «втручання у внутрішні справи держави».⁵⁴

У червні 2010 р. президент Х. Цзіньтао відвідав Канаду, щоб обговорити сфери подальшої співпраці. Сторони домовились про спільні зусилля щодо збільшення обсягу двосторонньої торгівлі з 15,5 млрд доларів США у 2004 р. до 30 млрд доларів США до 2010 р. Для реалізації поставлених цілей Ху наголосив на тому, що обидві сторони повинні збільшити двосторонні інвестиції в інфраструктуру, енергетику, охорону навколишнього середовища, сільське господарство та телекомунікації; посилити співробітництво в галузі енергоресурсів; та створити кращі умови для сприяння підприємницькій діяльності підприємств обох країн.

Напередодні візиту президента Х. Цзіньтао голова Канадської розвідувальної служби безпеки стверджував, що Китай впровадив низку шпигунів у політичні кола Канади на федеральному, провінційному та муніципальному рівнях. Його заяви були розкритиковані Парламентом та названі безпідставними.

Для Китаю співпраця з Канадою є особливо важливою з точки зору того, що країні не вистачає технічних знань та природних ресурсів. Як у сфері високотехнологічного розвитку так і енергетики Канада має важливе значення для Китаю. До прикладу, у вересні 2009 р. PetroChina оголосила про намір інвестувати 1,9 млрд. дол. у придбання 60% відсотків прав власності на певні проекти з видобутку нафти з нафтових пісків в Альберті.⁵⁵

Заснування з 2004 р. на території Канади інститутів Конфуція також було сприйнято неоднозначно. Їх можна розглядати як частину зусиль китайського уряду формувати сприйняття Китаю шляхом пропаганди китайської культури, мови, літератури та мистецтва. Інститути Конфуція

⁵⁴ Harper hosts the Dalai Lama despite stern warning from China / CBC News.

URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/harper-hosts-the-dalai-lama-despite-stern-warning-from-china-1.660791>.

⁵⁵ The Canadian Press. Chinese companies commit to Alberta oilsands despite setbacks / Global News.

URL: <https://globalnews.ca/news/5851590/china-investment-alberta-oilsands-energy-canada/>

фінансуються Міністерством освіти в Китаї, тому цілком зрозуміло, що викладачі, які в них працюють, є ідеологічно прийнятними для уряду.⁵⁶

Таким чином, після встановлення офіційних дипломатичних відносин з Китаєм Канада почала активно шукати шляхи для розширення співпраці. Загалом і ліберальні, і консервативні канадські прем'єр-міністри вели стосовно КНР політику, направлену на покращення економічних зв'язків між двома державами, і лише за С. Харпера у канадсько-китайських відносинах намітилося напруження, яке, проте, зникло, після завершення президенства Дж. Буша-молодшого у США.

2.3 Формування китайської діаспори у Канаді

Китайські канадці мають довгу та багату історію в Канаді в Британській Колумбії. Перше зафіксоване прибуття сюди китайців відбулося в 1788 р., коли 50 китайських робітників і моряків були найняті на роботу до британського торгового пункту в заливі Нутка на острові Ванкувер. Проте тільки в 1858 р., коли на річці Фрейзер було знайдено золото, відбулася перша значна міграція китайців до Британської Колумбії. Як і багато інших шукачів золота з Європи та Америки, більшість китайців планували залишитися лише ненадовго, щоб заробити гроші для сім'ї у Китаї. Але зрештою, багато хто залишився у Канаді. З часом китайське населення почало формувати свої квартали - так звані чайнатауни. Вони виникли в таких містах, як Вікторія, Новий Вестмінстер та Баркервіль, деякі з яких існують і зараз.⁵⁷

Початок золотої лихоманки спричинив дефіцит робочої сили, який змусив колоніальний уряд покластися на китайських робітників для будівництва залізничних колій, осушення боліт, копання каналів та виконання інших видів тяжких видів роботи. Головний період золотої лихоманки в основному закінчився до 1865 р., і Британська Колумбія зіткнулися з

⁵⁶ Confucius Institute losing ground in Canadian education / Anadolu Ajansı.

URL: <https://www.aa.com.tr/en/americas/confucius-institute-losing-ground-in-canadian-education/1901722>.

⁵⁷ Early Chinese Canadian Experiences in BC / Learning Portal.

URL: <https://learning.royalbcmuseum.bc.ca/pathways/chinese-canadian-experiences/>

несприятливими економічними умовами. Зростаюча кількість безробітних робітників білої раси почала звинувачувати китайців у тому, що вони відібрали у них роботу. Ворожість до китайців продовжувалася протягом 1860-1870-х рр. У 1863 р. був сформований перший китайський квартал Хон Шун Тан у м. Баркервіль. Квартал мав близько 300 жителів.⁵⁸

У 1880-х рр. у Британській Колумбії розпочалося будівництво Канадської тихоокеанської залізниці. Ноа Шекспір, президент Асоціації захисту робітників (пізніше відома як Антикитайська асоціація), організував петицію до Федерального уряду з проханням не використовувати «монгольську працю» на будівництві Канадської тихоокеанської залізниці у Британській Колумбії. Ендрю Ондердонк отримав контракт на будівництво залізничних колій і потребував щонайменше 10.000 працівників. У 1880 р. біле населення Британської Колумбії становило близько 35.000 чоловік і більшість із них займалися видобутком золота, вугілля, консервуванням риби або торгівлею.

Було підраховано, що не більше 400 білих чоловіків зможе бути задіяними у будівництві залізниці. Хоча багато білих канадців обурювалися через китайських робочих, без їхньої допомоги не можна було обійтися. До кінця 1882 р. з 9.000 будівельників на залізниці 6.500 були китайцями. За 5 років будівництва сотні китайських робітників загинули внаслідок нещасних випадків, хвороб та поганого харчування.⁵⁹

Канадська тихоокеанська залізниця була призначена для транспортування китайського шовку, який прямував до ринків Нью-Йорка та Європи. У середині XIX ст. захворювання шовковичного шовкопряда звели на нівець виробництво шовку в Європі, і в результаті текстильні фабрики конкурували за швидкі та дешеві поставки китайського шовку. Після завершення будівництва залізниці сполучення між Ванкувером та Нью-

⁵⁸ A Brief Chronology of Chinese Canadian History/ Simon Fraser University. URL: http://www.sfu.ca/chinese-canadian-history/chart_en.html

⁵⁹ The China Challenge P. 15-18

Йорком стало найшвидшим та найвигіднішим для транспортування шовку і приносило величезний дохід Канадській тихоокеанській залізниці аж до 1940-х рр.

Під тиском уряду Британської Колумбії у 1885 р. було введено податок у розмірі 50 дол., який повинен був сплатити під час прибуття кожний китайський іммігрант. Від податку було звільнено лише 6 категорій людей: дипломати, священнослужителі, торговці, студенти, туристи та науковці. У ті часи середньостатистичний китайський робітник міг заробити 225 дол. на рік. Після вирахування різних витрат він міг заощадити лише 43 дол. на рік. Суть податку полягала у тому, щоб зменшити наплив китайських робітників до Канади. Податок був збільшений до 500 дол. у 1903 р. Незважаючи на це, китайські робочі продовжували емігрувати до Канади, оскільки там вони могли заробляти у 10-20 разів більше.

У 1907 р. у Ванкувері відбувся антиазіатський бунт, внаслідок якого було завдано значної шкоди китайському кварталу. Федеральний уряд виплатив китайській громаді 26.990 дол. на відшкодування збитків. Незважаючи на прояви расизму китайська громада продовжувала зростати, і станом на 1919 р. становила 6.000 чол. у Ванкувері та 2.100 чол. у Торонто. Китайці були соціально, економічно та політично сегреговані.⁶⁰

Оскільки податок з кожного китайця не зміг зменшити кількість іммігрантів, федеральний уряд у 1923 р. прийняв закон, згідно з яким жодна особа китайського походження не мала права в'їзду до Канади. Проте китайці підкупляли представників імміграційної служби, обмінювалися в'їзними документами один одного або показували фальшиві документи. Незважаючи на загальну непопулярність китайської імміграції, значна частина канадців допомагала або терпимо ставилася до незаконного в'їзду китайців до Канади. Відсутність суворого контролю за дотриманням антикитайського

⁶⁰ Chinese Canadian History / Vancouver Asian Heritage Month Society.
URL: <https://explorAsian.org/learn/education/chinese-canadian/>

імміграційного закону показав, що громадськість була двояко налаштована стосовно імміграції.

З одного боку, більшість канадців погодилися з тим, що китайці ніколи не можуть бути рівними з європейцями і тому не вітаються у великій кількості; з іншого боку, китайські канадці знайшли багато союзників. Між 1924 та 1947 рр. федеральний парламент не дозволяв будь-яку китайську імміграцію. Тим не менш, китайська преса у Ванкувері не повідомляла про скорочення китайського населення. Нелегальна імміграція тривала, хоча її темпи сповільнилися. Історія нелегальної китайської імміграції до Канади ще не повністю досліджена. Існують безліч урядових записів та джерел китайської спільноти, які потребуючи вивчення.

Під час Другої світової війни китайські робітники організовували страйки у Ванкувері, аби змусити канадську владу скасувати податки. У 1943 р. робочі з Китаю заробляли менше половини заробітної плати робітників білої раси. Китайці звернулися по допомогу до канадського робітничого руху. У своїй риториці воєнного часу промислові спілки Британської Колумбії проголосили расову солідарність трудящих. Вони вітали азіатів як членів профспілки під гаслом «однакова оплата за рівну працю». До кінця 1930-х рр. більшість місцевих профспілок не приймали азіатських членів, тому зростаюча присутність китайців у профспілках була ознакою прогресу.

У 1947 році китайці отримали право голосу на виборах в Британській Колумбії. Того року федеральний уряд Канади також скасував закон про імміграцію, дозволивши китайським канадцям возз'єднання зі своєю сім'єю. Як правило, вчені пояснюють ці зміни як продукт змін, які прискорила Друга світова війна. Статус Китаю як союзника та зусилля китайських канадців у війні надихнули державу вийти за рамки расових забобонів.⁶¹

Після початку війни у вересні 1939 р. уряди Британської Колумбії та Саскачевану рішуче виступили проти включення азіатів до збройних сил,

⁶¹ A Brief Chronology of Chinese Canadian History.

побоюючись, що вони вимагатимуть виборчого права після війни. Незважаючи на опір влади, багато китайців пішли добровольцями на військову службу, щоб довести свою вірність Канаді, хоча до них не ставилися як до канадських солдатів. Лише після того, як Японія вступила у війну, англійці почали вербувати китайських канадців для проникнення та боротьби за японськими лініями в Китаї.

Після того, як їм нарешті було дозволено вступити до збройних сил Канади, у війні взяло участь понад 600 китайських канадців. У той же час китайсько-канадські громади та місцеві організації теж не стояли осторонь і збирали гроші для канадських військових. Бажання китайців служити у канадському війську закріпило прогрес їхньої громади у воєнний час. Проте подібні твердження применшують роль китайсько-канадських робочих як агентів змін, тому що більшість китайців пережили війну як у ролі робітників.

На початку ХХ ст. китайські канадці були найбільшою неєвропейською етнічною групою Канади, окрім корінних народів Канади. У той час більшість британських та французьких канадців вважали китайців чужинцями. Ще в 1941 р. населення Канади становило 98% європейців, 80% з яких були британського чи французького походження. Винятком була Британська Колумбія, де жила більшість азіатів. Приблизно 5% її населення були канадцами азійського походження. Більшість ранніх китайців прибували з Китаю у якості тимчасових мігрантів, які працювали в Канаді протягом багатьох років, але зрештою виїхали до США чи Китаю.⁶²

У 1967 р. імміграційні обмеження на основі раси та національного походження були остаточно скасовані. Загальнонаціональні кампанії просили федеральний уряд більше 20 років вибачитися за несправедливість своєї минулої антикитайської імміграційної політики. 22 червня 2006 р. прем'єр-міністр С. Харпер офіційно вибачився за податок з китайських іммігрантів (1885–1923) та закон про заборону в'їзду для китайців (1923–1947). Були

⁶² Chinese Canadians / Google Arts & Culture. URL: <https://artsandculture.google.com/entity/chinese-canadians/m01mw1s?hl=uk>

здійснені грошові виплати досі живим платникам податків та подружжям померлих. Також було створено громадський фонд, призначений для проектів вшанування пам'яті та навчання канадців про минулі несправедливості, яких зазнала китайсько-канадська громада.⁶³

Сьогодні канадці, які називають себе китайцями за етнічним походженням, складають близько 5,1% населення Канади, або близько 1,77 млн осіб за переписом 2016 р. Більшість канадців китайського походження зосереджені в провінціях Онтаріо та Британській Колумбії. Найбільшим джерелом китайської імміграції є материкових Китай. 70% китайсько-канадців живуть у зоні Ванкувера або Торонто.

У багатьох великих містах Канади є китайські квартали, включаючи Оттаву, Калгарі, Торонто та Монреаль. Але китайський квартал Ванкувер вважається найбільшим у країні.⁶⁴ Він є одним з 976 визначних національних історичних місць. Історично китайський квартал існував як містечко в місті, де мешканці та бізнес намагалися бути якомога самодостаніми. У так званих чайнатаунах проживало набагато більше чоловіків, ніж жінок. Більшість з них були одружені, але їхні дружини та сім'ї залишилися в Китаї. Статевий дисбаланс був спричинений китайськими податками на особу та законом про імміграцію 1923 р.⁶⁵

Згідно опитувань, Канада є другим найбільш привабливим місцем для імміграції після Великої Британії для китайських мільйонерів. Ванкувер і Торонто також були серед найпопулярніших міст для китайського інвестування.⁶⁶

⁶³ Chinese-Canadian History / Asian Heritage Month. URL: <https://www.rcinet.ca/patrimoine-asiatique-en/le-mois-du-patrimoine-asiatique-au-canada/immigration-chinoise-au-canada/>

⁶⁴ Exploring Chinatown: 5 things you may not know about Vancouver's historic district / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/exploring-chinatown-5-things-you-may-not-know-about-vancouver-s-historic-district-1.3827852>

⁶⁵ Toronto Chinatown / The Canadian Encyclopedia.

URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/toronto-chinatown>

⁶⁶ Canada and China sign strategic partnership, discuss human rights / CBC News.

URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/canada-and-china-sign-strategic-partnership-discuss-human-rights-1.546781>

Тому незважаючи на роки утисків з боку канадської влади та населення, китайська громада у Канаді продовжує процвітати, і варто очікувати, що наступними роками її кількість буде тільки збільшуватися.

2.4 Канадці у Китайській Народній Республіці

Канадські християнські місіонери отримали можливість займатися своєю діяльністю у Китаї у 1858 р., коли були видані Тяньцзінські трактати, укладені між Цінською імперією та західними державами після завершення Другої опіумної війни. Перші канадські місіонери прибули до Китаю у 1891 р. У перші роки китайці відмовлялися приймати іноземців, грабували та спалювали будинки, лікарні, каплиці та школи місіонерів.⁶⁷ Близько 500 канадських методистських місіонерів вирушили до Західного Китаю протягом 60 років, деякі присвятили свої сили поширенню християнства, інші - медицині. Канадська методистська місія розпочала свою подорож у провінції Сичуань у Західному Китаї у 1891 р., а до 1925 р. це була найбільша місія нової Об'єднаної церкви Канади.⁶⁸

Місіонери будували церкви або орендували місцеві будівлі для проведення служб та молитовних зборів. Вони створили денні школи та школи-інтернати при початкових і середніх школах, відкривали дитячі будинки. Місіонери подорожували провінцією, проповідуючи на ринках і в церковних залах, і проводячи уроки Біблії. Медичні місіонери відкривали клініки, амбулаторії та лікарні. На сьогоднішній день Західно-Китайська лікарня є однією з найбільших у Китаї з 4300 стаціонарними ліжками, тоді як Західно-Китайський медичний центр Сичуаньського університету є однією з найкращих медичних шкіл країни.

⁶⁷ Chronology. Missionaries and Mission Stations / E.J. Pratt Library.

URL: https://library.vicu.utoronto.ca/exhibitions/vic_in_china/sections/missionaries_and_mission_stations/chronology.html

⁶⁸ The West China Mission / Archives & Special Collections. URL: <https://asc.library.carleton.ca/exhibits/john-william-foster-fonds-lantern-slides/west-china-mission>

Канадські місіонери зіграли важливу роль у створенні сучасної освітньої системи та медичної системи західного зразку на території Китаю. Щорічно канадські лікарі у складі місії лікували понад 40.000 пацієнтів. Окрім роботи в лікарнях, медсестри та лікарі працювали у клініках соціальної допомоги немовлятам, відвідували прилеглі в'язниці та навчали медичним процедурам у середніх школах (з оглядом учнів).

Канадська Західно-Китайська місія керувала мовною школою для місіонерів, поштою, бізнес-агентством та телеграфними засобами. Місіонери вивчали китайську мову та забезпечували стипендії в іноземних школах для китайських лікарів. Місіонери допомагали китайцям з подоланням і запобіганням опіумної залежності, дитячих шлюбів, рабства та голоду.⁶⁹

Протягом свого перебування у Китаї члени місії неодноразово ставали жертвами бомбардувань, вбивств, захоплення з метою викупу. Місіонери в Західному Китаї були змушені багато разів тікати та відбудовуватися. Їм часто не вистачало коштів для утримання персоналу. Постійна громадянська війна, що супроводжувалася японським вторгненням та приходом до влади комуністів ускладнювали місіонерську діяльність. Так, під час китайсько-японської війни Другої світової війни деякі центри місій зазнали серйозних бомбардувань. Було вбито декілька осіб та знищено церковне майно. Проте місіонери продовжували свою роботу, використовуючи ресурси, які вони могли знайти.

Місіонери не були прихильниками комуністів. Після того, як сили М. Цзедуна заволоділи Китаєм, місіонери були витіснені з країни. Під час громадянської війни Канадська об'єднана церква вважала, що націоналістична партія переможе і захистить церкву, тому вони говорили, що комуністи були втіленням антихриста. Однак комуністи перемогли, і тому церква якомога швидше змінила свою позицію, щоб захистити плоди своєї праці у Китаї.

⁶⁹ The Central Stations of the West China Mission / E.J. Pratt Library.
URL: https://library.vicu.utoronto.ca/exhibitions/vic_in_china/sections/missionaries_and_mission_stations/the_central_stations_of_the_west_china_mission.html

Комуністична влада вбивала, місіонерів та персонал відправляла їх до в'язниці або під домашній арешт. Університет та школи були передані місцевій владі, а церкви, що перебували у власності місії, віддали Об'єднаній церкві Христа в Китаї. Деяких місіонерів попросили продовжити навчання або керувати роботою після переходу, але це тривало недовго. У 1952 р. Комуністичний уряд Китаю вигнав усіх місіонерів.⁷⁰

Одним із найбільш видатних канадців у Китаї був д-р Н. Бетьюн (1890–1939) - лікар з Онтаріо, маловідомий західному світу за межами Канади. Бетьюна шанують у Китаї за його допомогу у роки японо-китайської війни. Він, будучи ветераном Першої світової війни та членом Комуністичної партії Канади, приїхав до Китаю на початку 1938 р., щоб служити в спустошеній війною країні, яка відчайдушно потребувала медичної допомоги. Бетьюн привернув міжнародну увагу під час громадянської війни в Іспанії, де він розробив метод транспортування крові для переливання. Насамперед він надавав сучасну медичну допомогу бідним сільським жителям, а також пораненим солдатам.

Н. Бетьюн став відомим завдяки есе Мао Цзедуна, написаному 21 грудня 1939 р., через 40 днів після смерті хірурга. У есе Мао описав канадця як особу «повної відданості іншим без жодної думки про себе», що «виявилось у його великому почутті відповідальності у своїй роботі та його великому сердечному теплі до всіх товаришів і народу». Мао закликав усіх китайських комуністів вчитися у нього.^{71,72}

Азіатсько-Тихоокеанський фонд Канади класифікував канадців, які живуть у Китаї, на такі групи:

⁷⁰ Takashima S. Dreams for Missionaries, Realities for Diplomats: Why the United Church of Canada's Chinese Missionaries were involved in Politics during the 1940s and 1950s / S. Takashima // Historical Papers: Canadian Society of Church History – 2001 – P. 65–80. URL:

<https://historicalpapers.journals.yorku.ca/index.php/historicalpapers/article/view/39311>.

⁷¹ China remembers Canadian doctor Norman Bethune / China Daily.

URL: https://www.chinadaily.com.cn/life/2015-09/08/content_21816146.htm

⁷² A Canadian surgeon's red legacy in China - Xinhua / English.news.cn. Xinhua.

URL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-12/21/c_138647104.htm

1. власники або працівники канадських або багатонаціональних компаній;
2. китайсько-канадські репатріанти;
3. викладачі англійської мови;
4. студенти та ін.

Оскільки Китай все більше стає світовим економічним центром і найбільшим отримувачем прямих іноземних інвестицій, багато транснаціональних компаній створюють в Китаї регіональні штаб-квартири. В тому числі у КНР працює багато канадських підприємств, тому в Китаї збільшується кількість народжених та натуралізованих канадських керівників, інженерів та інших спеціалістів.

Канадські вчителі англійської мови - це ще одна значна група канадців у Китаї. Вони користуються великим попитом не тільки через важливість вивчення англійської як другої мови, а й тому, що деякі китайські студенти віддають перевагу «канадській» англійській. Канадця, М. Роусвелла, відомого в Китаї як Дашана, навіть описують як «найвідомішого іноземця в Китаї», де він працював виконавцем, телеведучим і послом культури більше 20 років. Хоча він відносно невідомий на Заході, важко знайти когось у Китаї, хто б не знав про Дашана, і його історія успіху також допомогла підвищити авторитет канадської англійської в Китаї.

Зростаюча кількість канадців, які живуть і працюють в материковому Китаї та в Гонконзі, що свідчить про те, що існує нова канадська діаспора. Хоча Китай не є країною імміграції, його все частіше вважають однією з небагатьох економік у світі з більш яскравими перспективами працевлаштування. Китай віддає іноземним працівникам все більшу кількість робочих місць. Туризм та освіта також стають все більш важливими транснаціональними видами діяльності. За даними Статистичного управління Канади (2005 р.), Китай був десятим найбільш відвідуваним міжнародним напрямком для канадців. Країна є також привабливим напрямком для іноземних студентів.

Хоча точна кількість залишається невідомою, приблизна кількість канадців у материковому Китаї та Гонконгу становить від 250.000 до 300.000 осіб. Канадці в Китаї складаються в основному з емігрантів і студентів. У лютому 2011 року дослідження Азіатсько-Тихоокеанського фонду, проведене разом із Баптистським університетом Гонконгу, показало, що в Гонконзі проживає щонайменше 295.000 канадців. Близько 85% канадців у Гонконзі є канадцами. Це третя за чисельністю громада канадців після самої Канади та Сполучених Штатів. Значна частина канадців у Гонконзі є етнічними китайцями. Близько 10% іноземного населення Пекіна з населенням 200.000 – вихідці з Канади (20.000 осіб). Канадська спільнота Шанхаю складається в основному з викладачів англійської мови, працівників ЗМІ, інженерів, керівників вищого рівня, власників малого бізнесу, а також іноземних студентів.⁷³

Таким чином, канадська діаспора в КНР є молодого, добре освіченою та економічно активною громадою. Значна кількість з них включають китайських канадських репатріантів, які емігрували до Канади на початку 1990-х років, а потім повернулися до Китаю.

⁷³ The China Challenge P. 168 - 177

РОЗДІЛ 3. СУЧАСНИЙ СТАН ВІДНОСИН МІЖ КАНАДОЮ ТА КНР

3.1 Міжнародно-правові аспекти, які впливають на стан канадсько-китайських відносин

19 жовтня 2015 р. Ліберальна партія Дж. Трюдо перемогла на федеральних виборах Канади з абсолютною більшістю голосів, змінивши консерватора С. Харпера. Новий уряд змінив політичний тон, підтвердивши оновлену прихильність до боротьби з глобальними наслідками зміни клімату, «повернення» мультилатералізму та зовнішньої політики, заснованої на «відповідальних переконаннях».

Дж. Трюдо також був зацікавлений у розширенні канадської торгівлі з Китаєм. Президент С. Цзіньпін та інші офіційні особи Китаю привітали обрання Трюдо, проголосивши «золоту еру» у двосторонніх відносинах.⁷⁴ Протягом перших двох років перебування на посаді молодшому Трюдо вдалося певною мірою покращити доступ на китайський ринок канадським комерційним інтересам та зміцнити двосторонні економічні відносини в цілому. Але багато економічних здобутків було знищено після того, як Сполучені Штати змінили свої торговельні відносини з КНР під час адміністрації колишнього президента Д. Трампа. У даному підрозділі ми детально розглянемо ще три головні виклики, які домінують у канадсько-китайських відносинах останніми роками, а саме - питання безпеки у Південно-Китайському морі, "заручницька дипломатія" КНР та порушення прав людини у Китаї.

Питання безпеки у Південно-Китайському морі

Китай прагне реалізувати свій суверенітет над 90% Південно-Китайського моря відповідно до свого розмежування на основі історичних аргументів, що суперечить міжнародному праву. Привабливість Південно-Китайського моря і стратегічно, і економічно, є значною. З економічної точки

⁷⁴ Paris R. Canadian Views on China. From Ambivalence to Distrust / R. Paris // US and the Americas Programme – 2020 – P. 14. URL: <https://www.chathamhouse.org/2020/07/canadian-views-china>.

зору через ці води протікає близько 3,2 трлн. дол. США щорічної торгівлі. Відомо також, що Південно-Китайське море містить як значні рибні ресурси, так і запаси нафти та газу.⁷⁵

Стратегічно Південно-Китайське море займає центральне місце в зовнішній політиці Китаю, щоб проектувати військову міць за межі його кордонів у разі конфлікту з конкуруючими державами. Незважаючи на юридичні дії, спроби регіональних суб'єктів стримати китайську експансію, ситуація не покращилася. Куала-Лумпур подав претензію на розширений шельф до Комісії ООН з кордонів континентального шельфу, сподіваючись послабити китайську діяльність в районі. З грудня 2019 р. по липень 2020 р. багато заяв були публічно оприлюднені кількома зацікавленими сторонами в Південно-Китайському морі: одна заява Міністерства закордонних справ Брунею та п'ять нот, дві записки з Малайзії, дві ноти з Філіппін і три ноти з В'єтнаму.

Австралія теж доєдналася до цих держав зі своєю вербальною нотою від 2020 р., у якій публічно попросила виконати рішення Арбітражного суду від 2016 р., яке є результатом попередньої справи, порушеної Філіппінами у 2013 р. проти Китаю. Манілла стверджувала, що, згідно з UNCLOS, історичні претензії Китаю та лінія дев'яти пунктирів не мають правової основи; що морські споруди, використані Пекіном для затвердження своїх претензій, не є дійсними островами, які надають право на виключну економічну зону; і що Китай перешкоджає Філіппінам здійснювати свої суверенні права.

Напружене становище у Південно-Китайському морі є особливо проблематичним, оскільки в регіоні проходить другий за завантаженістю морський маршрут у світі. Країни АСЕАН як група будуть шостим за величиною торговим партнером Канади, якщо буде підписана угода про вільну торгівлю, про яку наразі ведуться переговори, хоча Китай все ще є набагато важливішим економічним партнером для Канади, оскільки він

⁷⁵ Lackenbauer P. China's Arctic ambitions, and what they mean for Canada. / Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/item/2019394409/>.

посідає друге місце. У 2018 р. товарообіг Канади та АСЕАН досяг 25 млрд. дол. США. Південно-Східна Азія є одним з найбільш швидкозростаючих економічних регіонів світу. Канадські інвестиції там значні та стосуються багатьох секторів, таких як гірничодобувна промисловість, високі технології, нафта/газ, телекомунікації та ін. Якщо регіональна напруженість досягне апогею до такої міри, що буде введена блокада Китаю, це неминуче вплине на транзит товарів і обов'язково знизить економічні обміни між країнами регіону Південно-Східної Азії та світом.

Процвітання Китаю залежить від міжнародної торгівлі для експорту товарів, особливо оскільки населення Китаю швидко старіє. Таким чином, малоімовірно, що Пекін ризикне і повністю закrije морські шляхи, посилюючи свою наполегливість, оскільки в результаті він зазнає величезної негативної економічної реакції. Канада повинна підтримати країни АСЕАН у досягненні консенсусу щодо кодексу поведінки для Південно-Китайського моря, оскільки це найкраще сприяє стабільності та відкритості. Насправді, консультації з приводу кодексу поведінки вперше розпочалися в 1996 р., і їм завжди перешкоджало небажання Китаю йти на компроміси.⁷⁶

На думку аналітиків, Канада повинна продовжувати посилати Королівський флот Канади до Південно-Китайського моря. Важливо забезпечити дотримання права мирного проходу, тому що це те, що дозволяє де-факто підтримувати відкритість регіону і створює ефективний тиск на Китай, щоб змусити його прийняти кодекс поведінки, розроблений АСЕАН. Зрештою, Пекін не зацікавлений у підвищенні регіональної напруженості до такої міри, щоб порушити міжнародну торгівлю. Кодекс поведінки міг би допомогти зменшити ймовірність порушення міжнародної торгівлі, а також регулювати присутність західних регіонів.

⁷⁶Past and Future in China-Canada Relations / Institute of Asian Research & the Shanghai Institutes for International Studies. URL: https://sppga.ubc.ca/wp-content/uploads/sites/5/2017/04/past_and_future_of_canada-china_relations_2010-11-10.pdf.

Канада має серйозні інтереси в Південно-Китайському морі, але також і в Арктиці, оскільки морський лід тане і відкриває багато природних ресурсів і кілька нових морських маршрутів. Серед них Північно-Західний прохід. Це вузька водна артерія, яку Оттава розглядає як внутрішні води, а Вашингтон — як міжнародні. Юридичні інтереси Оттави в Північно-Західному проході збігаються з інтересами Пекіна в протоці Цюньчжоу. Пекін вважає останню протоку, розташовану між островом Хайнань і материковою частиною Китаю, внутрішніми водами так само, як Канада в Арктиці для Північно-Західного проходу – при цьому обидві країни посилаються на історичні права.

Канада має юридично стратегічний інтерес підтримати позицію Китаю щодо протоки Цюньчжоу, щоб уникнути прецеденту, який зашкодив би інтересам Канади щодо юридичного статусу, який вона бажає для Північно-Західного проходу в Арктиці.

Таким чином, визнання Канадою протоки Цюньчжоу внутрішніми водами Китаю є важелем впливу, який можна використати, щоб підштовхнути Китай до визнання влади Конвенції ООН з морського права в Південно-Китайському морі в цілому. Це може допомогти Пекіну прийняти більш послідовний підхід до міжнародного права і спонукати його відповісти взаємністю та визнати претензії Канади на Північно-Західний прохід як внутрішні води.⁷⁷

Офіційною позицією Канади з приводу ситуації у Південно-Китайському морі є те, що «Канада прагне захищати та відроджувати ефективний міжнародний порядок, заснований на правилах, у тому числі щодо океанів і морів, а також мирне вирішення спорів відповідно до міжнародного права».⁷⁸

⁷⁷ From the South China Sea to the Arctic: Linking Canada's Interests. Network for Strategic Analysis (NSA). URL: <https://ras-nsa.ca/publication/from-the-south-china-sea-to-the-arctic-linking-canadas-interests/>

⁷⁸ Global Affairs Canada. Statement by Global Affairs Canada on South China Sea ruling. Canada.ca. URL: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2021/07/statement-by-global-affairs-canada-on-south-china-sea-ruling.html>

У жовтні 2021 р. повідомлялося про те, що американські військові об'єдналися з військовими кораблями Канади для проходження через Тайванську протоку на тлі напруженої ситуації в протоці.

Представники китайського уряду попередили канадських чиновників, що Оттава не повинна більше відправляти військові судна через Тайванську протоку, заявивши, що це провокаційний крок, який загрожує миру. У відповідь на це, уряд Канади заявив, що має право використовувати цей водний шлях.⁷⁹

«Заручницька дипломатія» КНР

4 серпня 2014 р. китайська влада затримала канадців Кевіна та Джулію Гарраттів та звинуватила їх у шпіонажі. Пара останні 30 років жила в китайському місті Даньдун, де вони відкрили кав'ярню, яка стала популярною і до якої, за свідченнями китайських агентів, часто навідувалися американські та канадські дипломати. За кілька тижнів до арешту Гарраттів влітку 2014 р. зросла політична напруженість між офіційним Пекіном та Вашингтоном.⁸⁰

Президент США Б. Обама та співробітники американської розвідки відкрито звинувачували Китай у здійсненні масової кібератаки задля крадіжки інтелектуальної власності у американських компаній та військових. Канада стверджувала, що також стала жертвою кібератаки з боку Китаю, спрямованої на Національну дослідницьку раду, урядове науково-дослідницьке агентство.⁸¹

У травні 2014 р. співробітник ФБР Д. Карлін оголосив звинувачення проти п'яти хакерів з КНР. Усі п'ятеро чоловіків знаходилися в Китаї, тому ніхто не очікував, що китайський уряд передасть їх до США для висунення вироку. Проте американці знайшли ще одного хакера, який проживав у Британській Колумбії.

⁷⁹ Refrain from sending warships through the Taiwan Strait, China tells Canadians / The Globe and Mail. URL: <https://www.theglobeandmail.com/politics/article-refrain-from-sending-warships-through-the-taiwan-strait-china-tells/>.

⁸⁰ Murphy J. Kevin and Julia Garratt on their experience as detainees in China / BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46981048>

⁸¹ President Obama upbraids China over cyber attacks / BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-21772596>

Су Бін, китайський підприємець і резидент Канади, жив у Річмонді і керував авіаційною технологічною фірмою. У червні 2014 р. його було заарештовано на прохання Міністерства юстиції США за звинуваченням у шпигунстві та зломі комп'ютерних систем американських компаній з метою крадіжки даних про військові проекти. В той час, як канадський суд вирішував питання про видачу Біна США, Китай через місяць відповів Канаді арештом Гарраттів, яким теж було пред'явлено звинувачення у шпигунстві.

Тодішній посол Канади в Пекіні розповів, що хоча китайські чиновники заперечували, що арешти пов'язані між собою, у приватній розмові вони чітко дали знати, що подружжя Гарраттів заарештували неспроста. Посол стверджує, що на одній зустрічі китайські колеги сказали, йому, що доля Гарраттів залежить від повернення Су Біна. Даний тиск на Канаду здійснювався з метою блокування екстрадиції Су Біна в США.⁸²

У лютому 2015 р. пані Гарратт відпустили під заставу, а її чоловік ще 19 місяців перебував за ґратами до моменту, коли Су Бін погодився на екстрадицію до Сполучених Штатів. Як тільки це трапилося, КНР усвідомила слабкість своїх аргументів у справі про шпигунство К. Гарратта і дозволила йому залишити країну за декілька днів до приїзду до Китаю прем'єр-міністра Дж. Трюдо на засідання саміту Великої двадцятки. Гарратт лише зобов'язався виплатити штраф у розмірі 14 тис. дол. і ніколи не говорити із ЗМІ про своє затримання.

Буквально через кілька днів після звільнення Гаррата Китай та Канада домовились обговорити угоду про вільну торгівлю та договір про екстрадицію. Канадський уряд заперечував, що йшов на поступки Китаю для звільнення пана Гарратта.⁸³

Домовленість про початок переговорів щодо двосторонньої угоди про екстрадицію швидко викликала негативну реакцію збоку західних країн.

⁸² China Rising, Episode 1: Hostage Diplomacy / Eminentra Canada. URL: <https://eminentracanada.com/china-rising-episode-1-hostage-diplomacy-national/165063/>.

⁸³ Levin D. Couple Held in China Are Free, but 'Even Now We Live Under a Cloud' / The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2017/01/01/world/canada/canadian-couple-china-detention.html>.

Трюдо звинувачували у цинізмі та неможливості передбачити явні загрози для обвинувачених осіб, оскільки китайська кримінальна система не володіє найкращою репутацією та, як відомо, у КНР досі існує смертна кара. Дане побоювання має у собі логічне підґрунтя, проте дійсно добре укладена двостороння угода змогла би попередити несправедливі вироки та покращити міждержавні взаємини, оскільки питання екстрадиції має вирішуватися за чітко передбаченими домовленостями, а не завдяки тиску та «дипломатії заручництва».

Важливо додати, що переговори по договору про екстрадицію супроводжувалися зміцненням двосторонніх відносин - сторони домовилися про нові шляхи залучення, включаючи щорічний діалог лідерів, діалоги на вищому рівні з питань фінансів, безпеки та верховенства права, а також ряд інших ініціатив.⁸⁴

КНР протягом багатьох років намагався вмовити Канаду укласти угоду про екстрадицію, аби полегшити повернення до Китаю обвинувачених, які переховуються на території Канади. Дана угода створила б прозору процедуру екстрадиції на основі верховенства права. Зазвичай сторони застосовують правило «подвійної підсудності», за яким підозрювана особа може бути видана лише за діяльність, яка визнається злочином в обох країнах. Це означає, що особи, які втекли від політичних переслідувань у КНР, не можуть бути видані своїй країні.

Канада має високі стандарти у практиці екстрадиції, зокрема вона не видає осіб, яким загрозувати смертним кара. Зобов'язання Канади за такими міжнародними угодами, як Міжнародний пакт про громадянські та політичні права та Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поведіння та покарання також сприяють тому,

⁸⁴ U.S. Agrees to Release Huawei Executive in Case That Strained Ties With China / The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2021/09/24/us/politics/huawei-meng-wanzhou.html>.

що Канада вимагатиме докази правомірного поводження з особами, виданими у результаті екстрадиції.⁸⁵

1 грудня 2018 р. влада Канади заарештувала фінансову директорку Huawei Technologies Мен Ваньчжоу на прохання США для екстрадиції. Офіційний Пекін звернувся до канадської влади з вимогою звільнити пані Мен, на що прем'єр-міністр Трюдо відповів обіцянкою справедливого та прозорого судового розгляду без політичного втручання. Відкриття кримінальної справи проти дочки засновника однієї. Розв'язання кримінальних звинувачень проти Мен, дочки засновника однієї з найбільших китайських компаній Huawei відбулося в період запеклої торгової конкуренції між США та КНР.⁸⁶

Пані Мен провела майже три роки під заставою у розмірі близько 8 мільйонів доларів у своєму будинку у Ванкувері під час розгляду прохання про її екстрадицію до США у справі про шахрайство, пов'язане з продажем телекомунікаційного обладнання Huawei Ірану в обхід санкцій США проти Тегерана. Проте цілком можливо, що за цим звинуваченням приховується спроба США запобігти пануванню Huawei та разом з тим Китаю у сфері технологій 5G.⁸⁷

Через декілька днів після арешту Мен посла Канади Дж. МакКаллум та посла США Т. Бренстад викликали до КНР і повідомили, що «якщо Мен не буде звільнена, це матиме «серйозні наслідки»».

10 грудня 2018 р. китайська влада затримала канадських громадян Майкла Спедора та Майкла Ковріга за звинуваченням у шпигунстві. Ковріг - колишній дипломат, який працює у Міжнародній кризовій групі, аналітичному центрі у Брюсселі. Спедор є одним із засновників організації, яка сприяє налагодженню ділових та культурних зв'язкам з Північною Кореєю.

⁸⁵ China-Canada extradition talks point to give-and-take diplomacy / Nikkei Asia.

URL: <https://asia.nikkei.com/Politics/Philip-Calvert-China-Canada-extradition-talks-point-to-give-and-take-diplomacy>

⁸⁶ Huawei's Meng Wanzhou flies back to China after deal with US / BBC News.

URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58682998>

⁸⁷ Huawei CFO Wanzhou Meng Admits to Misleading Global Financial Institution / U.S. Department of Justice.

URL: <https://www.justice.gov/opa/pr/huawei-cfo-wanzhou-meng-admits-misleading-global-financial-institution>

Спевор був звинувачений у наданні фото військової техніки Ковріґу та згодом засуджений до 11 років ув'язнення. Обидва Майкла до кінця не визнавали себе винними. Багато західних держав звинувачули КНР у «заручницькій дипломатії». Радник тодішнього президента США Дональда Трампа Пітер Наварро назвав даний арешт прямою відповіддю на взяття під варту Мен. Уряд Канади офіційно вимагав звільнити Спевора і Ковріґ.⁸⁸

24 вересня 2021 р. Міністерство юстиції США заявило, що уклало угоду з Мен про відстрочення судового розгляду та припинення процедури екстрадиції. Згідно угоди, Мен зізналася, що вводила банк HSBC в оману щодо відносин Huawei з гонконгською компанією Skycom, яка працювала в Ірані. Прес-секретар Міністерства закордонних справ Ч. Ліцзян заявила, що її повернення стало можливим завдяки "неухильним зусиллям китайського уряду". Мен Ваньчжоу повернулася до Китаю, проте кримінальна справа не завершена, і США готується до подальшого продовження слідства проти компанії Huawei, яка знаходиться у торговому чорному списку країни. У день припинення справи про екстрадицію Мен Байден вперше зустрівся з лідерами Австралії, Японії та Індії, щоб в черговий раз обговорити способи протистояти зростаючому впливу Китаю.

Рішення про звільнення та дозвіл повернутися додому для Майкла Спевора та Майкла Ковріґа було прийнято майже миттєво після того, як Мен Ваньчжоу була звільнена з-під варті. КНР не надала щодо пояснень щодо звільнення канадців, лише пізніше заявивши, що вони були звільнені на «медичних підставах». Китай завжди заперечував зв'язок арешту Ковріґа та Спевора із затриманням Мен, однак судові справи канадців рухалися повільно, і розвиток подій часто збігався з ключовими етапами слухання про екстрадицію Мен.⁸⁹

⁸⁸ U.S. Agrees to Release Huawei Executive in Case That Strained Ties With China / The New York Times.
URL: <https://www.nytimes.com/2021/09/24/us/politics/huawei-meng-wanzhou.html>

⁸⁹ China frees Canadians Michael Spavor and Michael Kovrig after Huawei boss released / BBC News.
URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58687071>

Безпідставне затримання канадських громадян стало причиною найсерйознішого досі погіршення відносини між Канадою та Китаєм. Своїм вчинком Китайська Народна Республіка показала всьому світу, що вона готова грати не за правилами та брати заручників для досягнення своїх цілей. У китайських ЗМІ основна увага зосереджена на Мен. У державних засобах масової інформації майже не згадувалися справи канадців, а обговорення про них у соціальних мережах піддавалися цензурі.

До того, як Канада стала об'єктом шантажу Китаю, країни мали наміри обговорити угоду про вільну торгівлю. Канадські компанії, відхилені протекціоністськими заходами у США за президентства Трампа, прагнули знайти нові ринки збуту нафти, вугілля, деревини та сільськогосподарської продукції. Проте оскільки Канада не звільнила на вимогу Китаю Мен, це значно ускладнило розвиток двосторонніх відносин. Швидкість, з якою Китай звільнив Ковріга та Спелора, також є фактором, який не сприятиме нормалізації відносин. Таким чином КНР підтвердила неправомірність утримання канадців та їхню роль у своїй політичній грі.

У лютому 2021 р. канадський парламент прийняв Декларацію проти довільного затримання у відносинах між державами. Завдяки намаганням Канади дану декларацію підписали ще 57 інших країн, які засуджують затримання заради політичних цілей. Протягом майже двох років країна намагалася залучити на свою сторону підтримку інших держав для звільнення своїх громадян з «китайського полону». Декларація викликала обурення збоку Китаю. «З одного боку, канадська сторона виступає за дотримання верховенства права, але, з іншого боку, вона діє як співучасник США і довільно затримує китайських громадян». Так прокоментувала прийняття декларації речниця КНР Х. Чунінг.⁹⁰

⁹⁰ China lashes out at Canada for signing declaration against arbitrary detention / The Guardian.
URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/feb/18/china-canada-declaration-arbitrary-detention-foreign-citizens>

Незважаючи на звільнення М. Спєвора та М. Ковріга, Канаді ще рано спочивати на лаврах, тому що в КНР залишається ще понад 100 затриманих канадців. Щонайменше чотири з них були засуджені до смертної кари. Один з них, Р. Шелленберг, був офіційно звинувачений в січні 2015 р. у контрабанді наркотиків та спочатку засуджений до 15 років позбавлення волі в листопаді 2018 р. Проте після повторного розгляду справи його вирок був змінений на смертну кару - всього через кілька тижнів після затримання Мен. Вирок Шелленберга розцінюється як помста за арешт Мен.⁹¹ У серпні 2021 р. апеляційний суд залишив вирок без змін.⁹²

Порушення прав людини у КНР

З 2019 р. в Гонконгу відбувалися масові протести у відповідь на спроби материкового Китаю перебрати на себе більший контроль за даною територією. Гонконг - це особливий адміністративний регіон Китайської Народної Республіки, який в значній мірі здійснює самостійне управління своїми справами на основі принципу «одна країна, дві системи» - політики об'єднання, розробленої Д. Сяопіном у 1980-х роках. Ця концепція мала на меті сприяти інтеграції Тайваню, Гонконгу та Макао з суверенним Китаєм, зберігаючи при цьому їхні унікальні політичні та економічні системи. Британський уряд повернув Гонконг у 1997 р. Китайсько-британська декларація 1984 р. закріпила умови повернення Гонконгу, за якими місто зберігало «капіталістичну систему та спосіб життя» та «високий ступінь автономії», включаючи виконавчу, законодавчу та незалежну судову владу до 2047 р.⁹³

Влітку 2019 р. в Гонконзі відбулися наймасштабніші протести. Протягом кількох місяців люди демонстрували проти схваленої Пекіном законодавчої пропозиції, яка дозволила б екстрадиції до материкового Китаю.

⁹¹ Robert Schellenberg: What we know about his case so far / BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-46875807>

⁹² China's act of 'hostage diplomacy' comes to end as two Canadians freed / The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/25/canadian-pm-trudeau-says-detained-citizens-michael-kovrig-and-michael-spavor-have-left-china>

⁹³ Hong Kong's Freedoms: What China Promised and How It's Cracking Down / Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/background/hong-kong-freedoms-democracy-protests-china-crackdown>

Пекін вжив ще впевненіших заходів 30 червня 2020 р., коли обійшов законодавство Гонконгу та запровадив новий закон про національну безпеку міста. Закон фактично передбачає кримінальну відповідальність за будь-яке інакомислення та приймає надзвичайно широко трактує такі злочини, як тероризм, диверсія та змова з іншими державами. Прийнятий закон також дозволяє Пекіну створити нові силові структури в Гонконзі та впливати на відбір суддів, які розглядатимуть справи національної безпеки. Продемократичні активісти та депутати засудили цей крок і заявили, що це може бути «кінець Гонконгу». У той же час китайські чиновники, які підтримують Пекін, заявили, що це був необхідний крок для відновлення стабільності після масових протестів.

Сотні тисяч людей взяли участь у демократичних мітингах. Багато демонстрантів стали жертвами переслідувань у Гонконгу. У жовтні 2020 р. Канада починає приймати біженців з числа демократичних активістів Гонконгу, що обурило Китай. Канадське законодавство посиляється на Конвенцію ООН про статус біженців і визначає «біженця» як особу, яка не може повернутися додому «через обґрунтований страх переслідування на основі раси, релігії, політичної думки». Опитування, опубліковане Інститутом азіатсько-тихоокеанських досліджень Китайського при Університеті Гонконгу у 2020 р., показало, що близько 57,5% молодих людей віком від 15 до 30 років емігрували б, якби мали таку можливість.⁹⁴

Для жителів Гонконгу з 8 лютого 2021 р. почала діяти нова програма отримання права на постійне проживання у Канаді. Згідно з новими візовими правилами, будь-який житель Гонконгу, який закінчив канадський або інший визнаний у Канаді університет за останні п'ять років, може подати заявку на робочу візу до трьох років.⁹⁵ Ця ініціатива, орієнтована на молодь Гонконгу,

⁹⁴ Canada's new immigration path for Hong Kongers attract strong interest / Reuters.

URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/canadas-new-immigration-path-hong-kongers-attract-strong-interest-2021-05-20/>.

⁹⁵ Hernandez J. Former Hong Kong activists wait eagerly as Ottawa starts approving asylum claims / CBC

News. URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/hong-kong-activists-wait-ottawa-approves-asylum-claims-1.5756028>.

яка змогла б сприяти канадській економіці, отримала станом на 18 травня 2021 р. 3100 заявок. Проте після отримання канадського громадянства багато хто повертається до Гонконгу, де зараз проживає близько 300.000 канадців - це одна з найбільших канадських громад за кордоном.⁹⁶

Останніми роками Китайську Народну Республіку критикують за жорстку політику, спрямовану проти 12 млн. уйгурів, які є переважно мусульманами, та інших тюркських меншин у Сіньцзян-Уйгурському автономному районі. Сіньцзян потрапив під імператорську владу Китаю під час династії Цин у XVIII ст. Держава Східний Туркестан була проголошена в 1944 р., але через п'ять років була насильницьки приєднана до Китайської Народної Республіки.⁹⁷

Віряни всіх релігій стикаються у Китаї з утисками та переслідуваннями, тому що віра не повинна йти в розріз з ідеологією партії. Тому, хоча конституція говорить, що громадяни користуються свободою віросповідання, це право їм не гарантується. У Китаї є мусульманські групи, чий спосіб сповідання ісламу перейняли елементи китайської культури, але це не стосується уйгурів, оскільки вони мають свою власну унікальну культуру.

Міжнародні експерти знайшли докази ув'язнення китайською владою близько 1,8 млн. уйгурів та інших мусульманських меншин у мережі таборів, які, як стверджує Пекін, є центрами професійної підготовки. Також повідомляється, що уряд Китаю використовує різні методи, щоб запобігти народженню дітей в уйгурських жінок, включаючи такі медичні процедури, як примусова стерилізація. Діти уйгурів проживають в центрах, де їх навчають мандаринською мовою замість їхньої власної мови та вчать китайській культурі.⁹⁸ Китай заперечує правдивість численних задокументованих доказів

⁹⁶ Canada begins accepting Hong Kong pro-democracy activists as refugees / The Globe and Mail.

URL: <https://www.theglobeandmail.com/politics/article-canada-starts-accepting-hong-kong-activists-as-refugees/>

⁹⁷ Why is China being accused of genocide against Uyghurs? / CBC Kids News. URL:

<https://www.cbc.ca/kidsnews/post/why-is-china-being-accused-of-genocide-against-uyghurs/>.

⁹⁸ Uyghurs in Canada Open New Mosque in Former Toronto Catholic Church / Radio Free Asia.

URL: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/canadian-mosque-09292021170340.html>

свого жорстокого поводження з мусульманами, які проживають у Сінцзяні і тримає регіон закритим для незалежних дослідників та журналістів.

У лютому 2021 р. Палата громад Канади проголосувала за те, щоб визнати поводження КНР з уйгурами геноцидом. 266 депутатів із 338 підтримали дану ініціативу. Таким чином Канада стала другою країною після США, яка прийняла це рішення. Прем'єр-міністр Трюдо та більшість членів його кабінету не взяли участь у голосуванні. Вони неохоче вживають слово "геноцид" для опису китайського поводження з уйгурами, стверджуючи, що потрібні додаткові докази на основі незалежних розслідувань. Законодавці також проголосували за ухвалення поправки, яка закликає Міжнародний олімпійський комітет перенести зимові Олімпійські ігри 2022 р. з Пекіна, якщо уряд Китаю продовжить жорстоке поводження з уйгурською меншиною. Тоді Китай рішуче засудив та виступив проти даних кроків Оттави.⁹⁹

У кінці червня 2021 р. канадські сенатори з 29 голосами «за» і 33 голосами «проти» не визнали дії Китаю геноцидом. «Ефективна дипломатія повинна ретельно зважувати слова, і парламентська дипломатія або дії в цій палаті, не повинні цьому суперечити. Зовнішня політика не бінарна. Існує безліч відтінків сірого. На мою думку, цей крок не підкреслить важливість вирішення ситуації на заході Китаю, а також не сприятиме вирішенню або пом'якшенню і без того напружених і складних відносин, які у нас є зараз», - заявив сенатор П. Бем, який очолює комітет із закордонних справ Сенату.¹⁰⁰

Водночас міністр закордонних справ М. Гарно запевнив у тому, що уряд Канади продовжить співпрацю з міжнародними партнерами для захисту меншин та заявив, що сподівається на прозоре та надійне міжнародне розслідування у відповідь на звинувачення Китаю у геноциді. Китай також

⁹⁹ MacDonald B. Senators decline to label China's treatment of Uyghurs a genocide / CBC News.

URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/senate-canada-vote-china-genocide-1.6084640>

¹⁰⁰ China: 83 major brands implicated in report on forced labour of ethnic minorities from Xinjiang assigned to factories across provinces; Includes company responses / Business & Human Rights Resource Centre.

URL: <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/china-83-major-brands-implicated-in-report-on-forced-labour-of-ethnic-minorities-from-xinjiang-assigned-to-factories-across-provinces-includes-company-responses/>

звинувачують у тому, що він змушує уйгурських в'язнів працювати на заводах в поганих умовах і збирати бавовну за мізерну плату або зовсім без неї. Ця примусова праця, як стверджують в різних країнах, використовується для виробництва продуктів, які продаються по всьому світу.

Канада приєдналася до ініціативи Британії, оголосивши про заборону імпорту товарів, які були зроблені за допомогою примусової праці в регіоні Сіньцзян. У звіті Австралійського інституту стратегічної політики за березень 2020 р. вказано, що щонайменше 80.000 уйгурів були перевезені з Сіньцзяну і розподілені на заводи з виробництва електроніки, текстилю та автомобілів відповідно до політики центрального уряду, відомої як «Сіньцзянська допомога».¹⁰¹

У червні 2021 р. Канада очолила міжнародні зусилля ООН з вимогою до КНР надати необмежений доступ у регіоні Сіньцзян для розслідування достовірності повідомлень про порушення прав людини проти уйгурів. Усвідомлюючи найближчу спільну заяву, Китай зробив превентивний докір країнам, що стоять за нею, звинувативши їх у тому, що вони звично використовують «питання прав людини як інструменти для здійснення відвертих політичних маніпуляцій».¹⁰²

Таким чином, за прем'єрства Дж. Трюдо Канада перейшла до активних дій для протидії порушенню Китаєм міжнародного права та прав людини. Прем'єр-міністр сподівається, що разом з міжнародними партнерами можна зупинити свавілля з боку КНР.

3.2 Динаміка та розвиток канадсько-китайських економічних відносин останніх років

Сьогодні канадсько-китайські економічні відносини добре налагоджені та поширюються на безліч категорій товарів та послуг. КНР є другим за

¹⁰¹ Staff R. UPDATE 1-Canada, joining UK, clamps down on imports made by Chinese forced labor. U.S. / Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/canada-china-idUSL4N2JN3BI>

¹⁰² Zimonjic P., Ling P. Canada leads international coalition calling on China to allow investigators free access to Xinjiang / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/china-canada-joint-statement-un-china-1.6071184>

величиною торговим партнером Канади з часткою 3,9% і третім за величиною торговим партнером, якщо розглядати ЄС як колективний блок. На першому місці для канадського товарообігу залишається США із часткою 75% (2020 р.).¹⁰³ Мільярди інвестиційних доларів перетікають через Тихий океан між Канадою і Китаєм, і до обмежень, пов'язаних з пандемією, сотні тисяч китайських студентів і туристів обирали Канаду як місце для навчання або відпустки.¹⁰⁴

У 2020 р. канадський експорт товарів до Китаю склав 25 млрд. кан. дол., а імпорт - 76 млрд. кан. дол. Серед торгових партнерів Китаю Канада займає 16-е місце із часткою близько 2%. За обсягами імпорту та експорту Канаду випереджають США, ЄС, Японія, країни Південно-Східної Азії, Австралія, Індія та РФ.¹⁰⁵ Канада – країна, яка сильно залежить від торгівлі. У 2018 р. відношення канадської торгівлі до ВВП - показник, який використовується для вимірювання важливості міжнародної торгівлі щодо внутрішньої економіки, становив 66%. Канада відстає лише від Німеччини (87%) серед країн G7, а також значно випереджає Австралію (43%) та Нову Зеландію (56%).

Китай є найбільшим торговельним партнером Канади за межами США та Європейського Союзу. Часом політичні суперечки впливали на стан торгівлі, зокрема коли двосторонні відносини погіршилися наприкінці 2018 р., це спричинило обмеження експорту канадської канולי, свинини та яловичини. Проте головною рисою канадсько-китайської торгівлі є зростання. Важливо, що між 2011 і 2020 рр. експорт канадських товарів до Китаю зріс на 50%, тоді як експорт канадських товарів до всіх інших країн зріс лише на 16%.¹⁰⁶

Торгівля Канади з Китаєм складається як з товарів, так і з послуг. Не дивно, що саме Китай, «світова фабрика», є ключовим постачальником товарів, яких потребують канадські фірми та споживачі. Канада імпортує з

¹⁰³ Canada-China fact sheet / Government of Canada – URL: https://www.international.gc.ca/country-pays/fact_sheet-fiche_documentaire/china-chine.aspx?lang=eng.

¹⁰⁴ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration / Canada China Business Council. URL: <https://ccbc.com/chinas-economic-impact-on-canada-trade-investment-and-immigration/>

¹⁰⁵ China's Top Trading Partners 2020. World's Top Exports / Trade metrics that inspire global thinking. URL: <https://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/>.

¹⁰⁶ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 6

Китаю велику кількість мобільних телефонів та електроніки, дитячих іграшок, а останнім часом — масок та засобів індивідуального захисту. Китай, у свою чергу, є провідним покупцем канадської каноли, свинини, вугілля та залізної руди.

У 2020 р. прямий вплив експорту товарів і послуг до материкового Китаю та Гонконгу становив 31,6 млрд. кан. дол. і 3,3 млрд кан. дол. відповідно. Загальний прямий внесок канадського експорту до Китаю у ВВП становив 34,9 млрд. кан. дол. За оцінками Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), частка внутрішньої зайнятості, втілена в іноземному кінцевому попиті, коливалася від 19,4% до 20,5% з 2009 по 2015 рр., що є останніми доступними даними.¹⁰⁷ Використовуючи ці цифри та припускаючи що кількість робочих місць, які забезпечуються експортом до певної країни, пропорційна частці експорту до цієї країни, було підраховано, що 137.370 канадських робочих місць були прямо або опосередковано підтримані китайським попитом у 2015 р.¹⁰⁸

Припускаючи таку саму частку зайнятості в наступні роки, але використовуючи нові дані про торгівлю та зайнятість, можна оцінити, що кількість робочих місць, забезпечених експортом до КНР, складає 149.227 та 176.392 у 2019 та 2020 рр. відповідно. Дані ОЕСР свідчать про те, що справжня кількість робочих місць може бути набагато вищою. Таким чином Канадсько-китайською радою бізнесу було підраховано, що близько 292.378 та 277.188 канадських робочих місць були втілені в попиті Китаю у 2019 та 2020 рр. відповідно.¹⁰⁹

Китай - єдина велика економіка, яка зафіксувала позитивне економічне зростання у 2020 році, безсумнівно, відіграватиме ще більшу роль у глобальній економіці, що рухається вперед. Хоча США є і залишаться найбільшим

¹⁰⁷ OECD, Trade in employment (TiM): Principal indicators, accessed June 1, 2021, https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIM_2019_MAIN.

¹⁰⁸ Labour force characteristics by industry, annual (x1,000) / Statistics Canada. URL: <https://doi.org/10.25318/1410002301-eng>

¹⁰⁹ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 12

експортним ринком для Канади, Китай є ключовим експортним ринком для багатьох канадських галузей промисловості. Целюзна промисловість (12%) є найбільшою експортною категорією Канади до Китаю на національному рівні. До п'ятірки лідерів також входять видобуток залізної руди (11%), забій/переробка тварин (7%), виробництво крохмалю та рослинних жирів і олії (7%), а також вирощування олійних культур (6%). Залізні руди та концентрати є найбільшою категорією експорту продукції (11% від загальної кількості в країні), за нею йдуть хімічна деревна маса (8%), насіння ріпаку (6%), свинина (6%) та олія каноли (4%).¹¹⁰ Комп'ютери, мобільні телефони, промислове обладнання, іграшки та готові вироби з текстильних матеріалів – це п'ять найбільших категорій імпорту з КНР до Канади.¹¹¹

Експорт до Китаю з Канадських прерій (Альберта, Саскачеван, Манітоба) становить 38% від загальної кількості, з Британської Колумбії – 24%. Далі йдуть Квебек (19%) і Онтаріо (11%). Атлантичний регіон (Нова Шотландія, Нью-Брансвік, Острів Принца Едуарда та Ньюфаундленд і Лабрадор) становить 8% загального національного експорту. Канадські території (Юкон, Північно-Західні території та Нунавут) становлять лише 0,4% канадського експорту товарів до Китаю.

Не дивно, що сільськогосподарська промисловість лідирує в регіоні Канадські прерії. Виробництво тут крохмалю/рослинного жиру/олії було найбільш значущим – 17%, за ним йшли олійні культури (16%), вирощування сухого гороху та квасолі (10%), вирощування пшениці (9%) та целюлози (8%). Аналогічно, сільськогосподарська продукція становить більшу частину експорту даного регіону до Китаю.

Торгівля канадськими товарами (як експортом, так і імпортом) з Китаєм мала переважно зростаючу траєкторію протягом останніх 30 років. Незважаючи на недавню політичну напруженість і глобальну пандемію, у 2020

¹¹⁰ Canada Product Exports to China 2019 / WITS Data.

URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CAN/Year/2019/TradeFlow/Export/Partner/CHN/Product/All-Groups>.

¹¹¹ Alton T. Canada-China Trade: 2021 / University of Alberta. URL: <https://www.ualberta.ca/china-institute/research/analysis-briefs/2021/q1.html>.

р. експорт товарів з Канади до Китаю збільшився на 7%. Хоча це відбувається після значного зниження (-16%) у попередньому році (в основному через сільськогосподарську продукцію), це свідчить про стійкість торговельних відносин.

Щодо китайських регіонів, які експортують більше всього товарів до Канади, то перше місце займає Шанхай (35%), далі йдуть Пекін (17%), Гонконг (7%), Шаньдун (5%) та Гуандун (4%) (дані станом на 2018 р.)¹¹²

Опитування громадської думки, навпаки, показують, що канадці насторожено ставляться до канадсько-китайських торговельних відносин. Опитування Nanos/CTV News, опубліковане в січні 2021 року, показує, що 45% канадців вважають, що торгівлю з Китаєм слід скоротити. Лише 10% вважають, що торгівля має збільшитися, тоді як 28% стверджують, що її потрібно зберегти на нинішньому рівні; 17% респондентів не впевнені. Попереднє опитування Ipsos, опубліковане 21 липня 2020 року, показало, що 82% (35% повністю/47% дещо) «згодні, що Канаді слід зменшити свою залежність від торгівлі з Китаєм та диверсифікуватися на інші країни».

Політична напруженість не завжди відбивається в економічних відносинах між двома країнами, а заклики до зменшення залежності нелегко втілити в реальні результати. Хоча ідея згортання торгівлі з Китаєм часто обговорюється в експертних колах, швидке зростання Китаю, масове споживання товарів та інтеграція в глобальний ланцюг поставок роблять для Канади задачу зменшення залежності від Китаю надзвичайно складною.¹¹³

Уряд Канади у Стратегії диверсифікації експорту ставить перед собою амбітну мету розширити торгівлю за рахунок «на 50% більше закордонного експорту до 2025 року». Існуючі багатосторонні торговельні угоди Канади, такі як Всеосяжна економічна і торговельна угода, Всеосяжна та прогресивна угода про транстихоокеанське партнерство та Угода Канади, США та

¹¹³ Canada Tightly Bound to China Despite Calls to Cut Connections / Business in Vancouver. URL: <https://biv.com/article/2021/06/canada-tightly-bound-china-despite-calls-cut-connections>.

Мексика, безсумнівно, будуть відігравати значну роль у диверсифікації канадського експорту.¹¹⁴

Подібно до експорту з Канади, китайський імпорт значно зріс за останні десятиліття. Китайські товари становили 14% загального імпорту Канади в 2020 р. у порівнянні з лише 3% у 2019 р., частково через зростання імпорту масок і засобів індивідуального захисту для боротьби з пандемією.

Звіт Global Affairs Canada за 2020 р. про канадські ланцюги поставок, пов'язані з Китаєм, ілюструє важливість Китаю. Підтверджуючи, що Китай є домінуючим постачальником великої кількості товарів, що продаються на міжнародному рівні, у звіті зазначається, що Китай займає домінуючу частку ринку (50%) у 448 продуктах (з 5428). Для порівняння, США були домінуючою часткою ринку (50%) лише для 101 продукту.

Більше того, у цьому звіті підкреслюється, що Китай все більше постачає канадським підприємствам капітал (наприклад, заводське обладнання) та проміжні товари, які можуть збільшити внутрішнє виробництво. У 2000 р. 57% імпорту Канади з Китаю становили споживчі товари — відповідно до того, що Китай був кінцевою точкою збору в багатьох азіатських ланцюгах поставок — 16% імпорту становили капітальні товари, а 27% — проміжні товари.

До 2019 року лише 41% імпорту з Китаю становили споживчі товари, 26% — капітальні товари, а 32% — проміжні товари. З точки зору економічного впливу, цей зсув дає змогу канадським виробникам робити внесок у ланцюг поставок, що створює додану вартість для внутрішнього споживання або експорту, що, у свою чергу, сприяє ВВП.

Деякі галузі більше залежать від китайського імпорту сировини, ніж інші. Канадське виробництво ручних інструментів, електрообладнання, комп'ютерних деталей та дрібних електроприладів особливо залежить від китайської продукції. Станом на 2016 р. 36% компонентів малих електроприладів є імпортованими з Китаю. Збої в поставці цих товарів можуть

¹¹⁴ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 14

відбитися у всій економіці, враховуючи, що невеликі електронні прилади зустрічаються в 97% усіх галузей промисловості Канади.

У деяких випадках деякі споживчі товари (такі як «іграшки, ігри та спортивне обладнання») недоступні в інших виробників, і їх було б важко замінити. Втрата китайського імпорту капітальних товарів значною мірою вплине на виробництво машин та обладнання, яке виробляє критичні комп'ютери, комп'ютерну периферію та інше комунікаційне обладнання. Будь-який збій у торгівлі може призвести до зростання вартості виробництва, зниження продуктивності і в кінцевому підсумку завдати шкоди канадським виробникам і споживачам. Хоча переваги експорту легше визначити кількісно, важливість китайського імпорту для канадських споживачів, підприємств і ланцюгів поставок неможливо применшити. Відхід від китайського імпорту може зробити торговельний баланс Канади та Китаю більш сприятливим, але це, безсумнівно, збільшить витрати для споживачів і піддасть деякі канадські фірми потенційно шкідливим порушенням ланцюга поставок.¹¹⁵

Канадська промисловість каноли вже давно взаємозв'язана з ринком Китаю. Олія з каноли, виробництво якої розпочалося в Канаді в 1970-х рр., добре відоме в усьому світі як корисний продукт, сировина та джерело біопалива. Консалтингова компанія LMC International виявила, що щорічний економічний вплив промисловості каноли в Канаді за трирічний період з 2016/17 по 2018/19 рр. становив 29,9 млрд кан. доларів. Сектор також підтримував 207 тис. робочих місць із заробітною платою 12 млрд кан. дол. У 2020 календарному р. Рада каноли Канади повідомила про виробництво 18,8 млн. метричних тонн (ММТ) з 20,8 млн. акрів посіву.¹¹⁶

Експорт ріпаку до Китаю — найбільшого споживача рослинної олії у світі — досяг у 2020 році 3,1 млрд. дол., поступаючись лише США (3,7 млрд. дол.) у загальній вартості. Це значно випереджає весь Європейський Союз (1,3

¹¹⁵ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 24

¹¹⁶ "Canadian Canola Exports – Current Year / Canola Council of Canada.

URL: <https://www.canolacouncil.org/markets-stats/exports/>.

млрд. дол.), Японію (1,3 млрд. дол.) і Мексику (797,1 млн дол.). Експорт ріпаку до Китаю швидко зріс з моменту відкриття китайського ринку олійних культур у 1990-х роках. Єдині періоди збою в основному були пов'язані з періодичними обмеженнями китайського імпорту.

Китай раніше вводив обмеження на канадську канолу в 2009 і 2016 рр., викликаючи занепокоєння з приводу поширення хвороби чорної ніжки. Обидва рази проблеми зрештою були вирішені, однак останній і, можливо, найвідоміший зрив експорту стався у 2019 р., коли Китай відкликав ліцензії на експорт насіння ріпаку у Richardson і Viterra, двох найбільших виробників канолу. За оцінками Ради канолу, ця ситуація коштувала галузі від 1,54 до 2,35 млрд. кан. дол. через втрачені продажі та зниження цін у період з березня 2019 р. по серпень 2020 р.¹¹⁷

Офіційною причиною заборони, введеної китайською владою, була наявність «небезпечних шкідників, таких як грибок» у товарах, які постачалися в країну.¹¹⁸ Хоча причина заборони, очевидно, складна та багатогранна, вона з'явилася лише через кілька місяців після того, як фінансова директорка Huawei Менг Ваньчжоу була затриманий канадською владою у Ванкувері. Експерти пов'язують дві події і стверджують, що заборона могла бути мотивована політичними причинами. Можна процитувати прем'єр-міністра Джастіна Трюдо, який сказав, що Китай «вигадує виправдання» і що «невиправдано» зупиняти потік канадського експорту до Китаю.¹¹⁹ Така ситуація триває й сьогодні (ліцензії на експорт насіння ріпаку обох виробників досі призупинено), хоча експорт насіння в цілому починає відновлюватися. Наприклад, 2020 рік був прибутковим для канадських виробників, які виграли від швидкого зростання попиту Китаю на

¹¹⁷ Canola Council Launches Revitalized Market Access Strategy / Canola Council of Canada.

URL: <https://www.canolacouncil.org/news/canola-council-launches-new-market-access-strategy/>.

¹¹⁸ Evans P. China's Crackdown on Canadian Canola Expands as 2nd Company, Viterra, Has Licence Revoked / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/business/china-canola-viterra-1.5071611>.

¹¹⁹ Canola Trade with China: Canola Council of Canada / Canola Council of Canada. URL: <https://www.canolacouncil.org/china-update/>.

агропродовольчу продукцію.¹²⁰ Важливо також зазначити, що заборона не вплинула на експорт олії та шроту.

Це не означає, що зацікавлені сторони канадської промисловості повинні бути (або залишаються) задоволеними щодо співпраці з Китаєм. Наприклад, Рада каноли Канади відзначила важливість диверсифікації торгівлі у своїй новій стратегії доступу до ринків у 2021 р., зазначивши, що «для диверсифікації ринків та створення передбачуваності торгівлі в Азії потрібно більше державних ресурсів»¹²¹ і державна підтримка для просування необхідного рівня різноманітності торгівлі та розширення на нові ринки. Багатомільярдний ринок Китаю є і залишиться основним ринком для канадської промисловості каноли, незважаючи на поточні обмеження.¹²²

Експорт канадських послуг до Китаю зріс у середньому на 15% за останні 10 років, а потім впав більш ніж на 34% у 2020 р. Пандемія COVID-19 сильно завадила міжнародним подорожам, що, у свою чергу, зменшило експорт освітніх послуг та туризму. В останні роки експорт подорожей, який охоплює як туризм, так і освіту, був найбільшою та найшвидше зростаючою категорією експорту послуг до Китаю. Близько 2/3 вартості експорту подорожей припадає на експорт освітніх послуг (4,5 млрд. дол.), тоді як інша третина (2,2 млрд. дол.) формується за рахунок туризму з Китаю. Експорт послуг до Гонконгу не так негативно вплинув на пандемію через їхню більшу концентрацію в комерційних послугах, які не були настільки вразливими до обмежень на подорожі.

Хоча торгівля послугами з Китаєм менша за обсягом, ніж торгівля товарами, вона є важливим виміром канадсько-китайських економічних відносин. Основними компонентами канадського експорту послуг до Китаю є туризм, фінансові послуги та освітні послуги, які спрямовані переважно на китайських іноземних студентів у канадських університетах, але також

¹²⁰ Exports Empty Canada's Canola Bins, Driving Prices to near Records / Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-canada-canola-prices-idUSKBN2A00EL>.

¹²¹ Canola Council Launches Revitalized Market Access Strategy / Canola Council of Canada. URL: <https://www.canolacouncil.org/news/canola-council-launches-new-market-access-strategy/>.

¹²² China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 26

включає тих, хто навчається в коледжах та початкових школах. Ця діяльність приносить Канаді мільярди доларів і є ключовою рушійною силою соціального та культурного зв'язку між двома країнами. Соціальний та культурний експорт є важливим фактором навіть у китайсько-канадських економічних відносинах, оскільки вони сприяють подальшій торгівлі товарами та послугами та навіть інвестиціям. Наприклад, багато китайських іноземних студентів у Канаді в кінцевому підсумку іммігрують, що приносить довгострокові позитивні зміни в канадську економіку. Тому важливість соціального та культурного експорту, закладеного в експорті послуг до Китаю, не можна применшувати.

Канада є світовим лідером з експорту освітніх послуг. У 2018 р. уряд Канади та незалежні дослідження підрахували, що іноземні студенти витратили близько 22 млрд. дол. на навчання, проживання та інші витрати.¹²³ Це безпосередньо підтримало майже 220 000 робочих місць у Канаді. Згідно з базою даних міжнародної торгівлі товарами Статистичного управління Канади, освітні послуги були найбільшим експортом Канади до Китаю в 2019 р., випереджаючи кожен з 21 категорії експорту товарів, окреслених у базі даних, а також усі інші види експорту послуг.

За даними Служби імміграції, біженців та громадянства Канади у 2019 р. іноземні студенти з материкового Китаю та Гонконгу становили 169.905 осіб або 26,2% від загальної кількості іноземних студентів у Канаді. Це менше, ніж кількість студентів, за оцінками китайського консульства в Торонто, яке повідомляє про понад 180.000 студентів. Пропорційно це означає, що китайські студенти витратили близько 5,72 млрд. дол. у Канаді в 2019 р., забезпечуючи понад 57.000 робочих місць. Загальний податковий внесок іноземних студентів у Канаді становив 3,7 млрд. дол. у 2018 р. Студенти з материкового Китаю та Гонконгу принесли Канаді близько 800 млн. дол. із цієї суми.

¹²³ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 29

Китайські іноземні студенти не рівномірно розподілені по Канаді. Іноземні студенти з Китаю більше зосереджені в Британській Колумбії, ніж з будь-якої іншої країни, проте більшість з них навчається в Онтаріо. У найбільшому університеті Канади, Університеті Торонто, китайські іноземні студенти становили 2/3 загальної кількості іноземних студентів у 2019 р. 80 Йоркський університет зайняв друге місце за кількістю китайських іноземних студентів, а Університет Британської Колумбії – третє.¹²⁴ Згадуючи китайських іноземних студентів, насправді маються на увазі не лише студенти університетів. Насправді лише 45% дозволів на навчання, виданих китайцям, були пов'язані з навчанням в університетах. Значна кількість китайців також навчається в коледжах і технічних інститутах, а деякі навіть відвідують середні та початкові школи в Канаді, іноді в якості підготовки для майбутнього навчання в англomовному університеті.

Примітно, що китайські іноземні студенти також значною мірою зосереджені в кількох академічних дисциплінах.¹²⁵ У 2017 р. китайські студенти канадських університетів віддавали перевагу підприємству (39%), науці, технологіям, інженерії та медицині (34,5%) і суспільним наукам (22,6%). Для порівняння, лише 13% усіх інших іноземних студентів вирішили вивчати підприємство в Канаді.¹²⁶

Канада та КНР тривалий час підтримували міцні відносини в галузі досліджень і розробок. Незважаючи на те, що в останні роки ці відносини стали суперечливими, їхня співпраця сприяла інноваціям у сфері чистих технологій, транспорту, нанотехнологій та штучного інтелекту. Наприклад, Університет Альберти та Університет Цінхуа створили Спільний дослідницький центр майбутньої енергетики та довкілля, спрямований на подолання зміни клімату за допомогою сталого розвитку енергетики.¹²⁷

¹²⁴ The Most Popular Schools in Canada for Chinese and Korean Students / ApplyBoard. URL: <https://www.applyboard.com/blog/applyinsights-most-popular-schools-chinese-korean-students-canada>.

¹²⁶ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 30-32

¹²⁷ Qiang Z. Chinese Students in Canada: Attitudes, opportunities, challenges / Asia Dialogue.

URL: <https://theasiadialogue.com/2019/09/05/chinese-students-in-canada-attitudes-opportunities-challenges/>.

Дослідницькі здобутки в канадських університетах можуть також бути наслідком досліджень китайських аспірантів та приватного фінансування. Наприклад, Національна рада з наукових та інженерних досліджень Канади у 2021 р. співпрацювала з Huawei Canada, щоб підтримати передові дослідження в галузі комп'ютерної та електротехніки, знайшовши співробітників у канадських університетах. Щодо китайських дослідників, які працюють у Канаді, Інститут Полсона виявив, що вони становлять аж 1/3 персоналу, який працює над передовими розробками штучного інтелекту. Однак дослідницьке співробітництво з Китаєм стало чутливим питанням.

Фінансування Huawei в університетах є особливо яскравим прикладом, оскільки його легше відстежити. Проблема полягає у відсутності нормативно-правової бази для відстеження співпраці в галузі досліджень і розробок, що перешкоджає поінформованості про продукти китайсько-канадського академічного співробітництва. Щодо нещодавнього партнерства Huawei Canada з канадськими вченими, кілька експертів висловили стурбованість тим, що така співпраця в кінцевому підсумку допоможе Китаю за рахунок Канади отримати цінну для розвитку технологій інформацію за відносно низьку вартість. Однак Канаді може знадобитися таке партнерство для просування власних досліджень у певних галузях через брак потенційних співробітників, які можуть розвивати передові проекти. Професор Р. Морандотті з канадського дослідницького відділу смарт-фотоніки, сказав, що в його галузі тільки Cisco і Huawei є життєздатними співробітниками. Блокувати Huawei означає, що «ви не виконуєте жодних проектів, а потім не розвиваєте інтелектуальну власність, не платите студентам і не підтримуєте канадську економіку».

Загалом кількість іноземних студентів у Канаді на всіх рівнях навчання скоротилася на 17% у 2020 р., досягнувши 530.540 осіб. Серед них 22% або 116.935 були китайці. Хоча це все ще є великою часткою, але це значне падіння з 26% у 2019 р. і ілюструє більш різке зниження кількості китайських студентів порівняно з студентами з інших країн. Цю невідповідність можна пояснити

кількома факторами. По-перше, те, що пандемія почалася в Китаї, означає, що вони були ізолювані раніше, ніж решта світу. Тому подорожі з Китаю вже були ускладнені до початку зимового семестру в січні. Незважаючи на те, що через кілька тижнів заняття проводилися в мережі Інтернет, перебування в Китаї в різному часовому поясі на тлі жорсткого карантину ускладнювало для цих студентів можливість віддаленого навчання в канадських університетах, в результаті чого Канада отримала лише 12.077 заявок на отримання дозволу на навчання з Китаю в 2020 р., порівняно з 34.583 заявками 2019 р.¹²⁸

Іноземні студенти платять за навчання втричі більше, ніж канадські студенти, навіть не враховуючи інші витрати, такі як житло та побутові витрати. Ці інвестиції поширені по всій країні, але зосереджені у великих містах, причому Торонто є найбільшим одержувачем. Втрата студентів з КНР (Китайської Народної Республіки) суттєво погіршить фінансове становище канадських вищих навчальних закладів. Заповнюючи вакантні місця в канадських університетах, іноземні студенти допомагають запобігти потенційному скороченню та втраті роботи.

Індустрія туризму також відіграє важливу роль в економічному та культурному вимірах китайсько-канадських відносин. У 2018 році майже 700.000 китайських відвідувачів приїхали до Канади, витрачаючи в середньому 2600 дол. США на особу, що становить загалом 2 млрд. дол. За той же рік, за оцінками канадського уряду, іноземні мандрівники разом витратили 22 млрд. дол. і підтримали близько 700.000 робочих місць. Витрати китайських туристів становили 9,1% від загальної суми, що свідчить про те, що китайські туристи підтримали близько 63.700 робочих місць у 2018 р. Крім цього, туризм є ще одним фактором, який допомагає полегшити імміграцію, культурний обмін та торгівлю товарами, оскільки канадці та китайці стають більш знайомими з продуктами, культурою, життям у Канаді тощо.

¹²⁸Travel Spending by Visitors to Canada: Final Indicators, 2018 / Statistics Canada. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/191108/dq191108c-eng.htm>.

Китайський туризм в Канаді зазнав швидких змін за останні 10 років, при цьому кількість і витрати китайських туристів у Канаді різко зросли. У 2008 р. лише 159.000 китайських туристів приїхали в Канаду, витративши близько 300 млн. дол., у середньому 1889 дол. США на особу. Однак, з огляду на теперішню напругу в канадсько-китайських політичних відносинах та пандемію, майбутнє китайського туризму в Канаді залишається невизначеним. Кількість китайських туристів до Канади зросла з 682.000 у 2017 р. до 737.000 у 2018 р., але впала в 2019 р. до 571.000.¹²⁹ У 2020 р. вона також впала до трохи більше 100.000, але це значною мірою пов'язано з глобальною пандемією. З 2 млрд. дол., витрачених китайськими туристами в Канаді, найбільша частина, 753,6 млн. дол., була витрачена у Ванкувері.

Китай відкриває чудові можливості для туристичного сектора Канади. З населенням більше, ніж у Північній Америці та Європі разом, а також із зростанням середнього класу, китайський туризм не припиняє зростати. Китайці підтримують робочі місця, роблячи внесок у державні доходи та збільшуючи ВВП. Без Китаю залежні від туризму громади були б біднішими, мали б менше робочих місць і менше ресурсів.

І матеріально-технічні, і політичні фактори важливі для забезпечення майбутньої привабливості канадської туристичної індустрії для китайських мандрівників. Одним з ключових логістичних вимірів є доступність. Як географічні, так і мовні бар'єри можуть бути перешкодою для потенційних китайських туристів. Наприклад, міжнародний аеропорт Ванкувера встановив китайські вивіски поряд з існуючими англійськими та французькими вивісками, які можна побачити по всій Канаді.

Двостороння політична напруженість також може вплинути на туристичні потоки. Після того, як з'явилися новини щодо арешту фінансового директора Huawei Менг Ваньчжоу в Канаді, кількість туристів, що прибули з

¹²⁹ Canada-China Marketing Tourism 2018. Attracting Chinese Visitors to Canada / Multilingual Translation & Marketing. URL: <https://www.latmultilingual.com/canada-china-tourism-attracting-chinese-visitors/>.

Китаю до Канади повітряним транспортом у 2019 р. знизилася на 9,6% до 571.000.¹³⁰

Сьогодні китайські іммігранти мають далекосяжний вплив на економічний та соціальний ландшафт Канади. Це підприємці, студенти, професіонали, державні службовці, лідери громад та ін. Крім того, вони вносять свій внесок у канадську літературу, політику, спорт, розваги, благодійність, освіту, духовність, а отже і культуру Канади. Малі підприємства, які належать китайцям, зараз повсюдно поширені у великих містах Канади, забезпечують робочі місця та різні послуги. Китайська асоціація професіоналів Канади повідомляє, що у 2019 р. кількість членів асоціації перевищила 30.000, більшість з яких є вихідцями лише з району Великого Торонто. Різноманітність професій і ролей китайських іммігрантів у Канаді свідчить про їхній високий рівень інтеграції та розселення в Канаді.

За даними перепису населення за весь час імміграції з Китаю, включаючи як перше, так і наступні покоління з материкового Китаю та Гонконгу, у 2016 р. становило майже 1,8 мільйона. Для порівняння, імміграція з Індії в 2016 р. склала 1,4 мільйона, незважаючи на те, що Канада прийняла більше індійських постійних мешканців за останнє десятиліття. Це відображає довгу історію імміграції китайців до Канади. Незважаючи на те, що життя в Канаді значно покращилося для багатьох груп меншин, нерівність зберігається; наприклад, рівень бідності китайських канадців залишається вдвічі більшим (20%), ніж серед європейських канадців (9,6%).

Були зроблені значні кроки в напрямку соціальної та економічної справедливості, що дозволяє китайським іммігрантам вносити значний внесок у канадську культуру, суспільство та економіку. Загалом, китайські громади зберегли та інтегрували культурну ідентичність, яка збагачує Канаду в цілому. Ці громади також сприяють величезному культурному та економічному обміну з материковим Китаєм, Гонконгом і Тайванем.

¹³⁰ Canadian Tourism Facing Drop, with Chinese Visitors Put off by Arrest of Huawei Exec / Global Times. URL: <https://www.globaltimes.cn/content/1131605.shtml>

З 2010 по 2019 рік до Канади з Китаю було прийнято 287.089 нових постійних мешканців. За даними перепису, 49% китайських канадців проживали в Онтаріо. Британська Колумбія стала домівкою для 31%, а Альберта - для понад 9%. Згідно з переписом населення 2016 р., в Онтаріо проживає 849.340 китайських канадців.¹³¹

61% чоловіків серед китайських іммігрантів другого покоління мають вищу освіту, для інших національностей цей самий показник складає 33%. 72,6% китайських жінок другого покоління мають найвищий рівень вищої освіти серед усіх національностей. Відповідно, від 45% до 50% китайських канадців другого покоління працюють у висококваліфікованих професіях, у порівнянні з лише 20% і 31% європейців-канадців третього (або вище) покоління чоловіків і жінок відповідно. Загалом китайські канадці другого покоління отримують вищі доходи, ніж європейські канадці третього або вище покоління.¹³²

Загалом імміграція відіграє важливу роль у вирішенні проблем, пов'язаних зі старінням населення Канади, а це проблема, яку поділяють багато розвинених країн. З 1971 р. рівень народжуваності в Канаді був нижчим за рівень заміщення, що означає, що більше людей виходять на пенсію, ніж починають працювати. Нові іммігранти, у тому числі з Китаю, непропорційно складаються з людей працездатного віку та молоді. Це допомагає підтримувати більш здорове співвідношення платників пенсій та одержувачів та збільшує податкові надходження, що підтримує тих, хто виходить на пенсію.

Очікується, що весь майбутній приріст робочої сили відбуватиметься лише за рахунок імміграції. Заможні іммігранти також привозять із собою особисте багатство, що потім сприяє внутрішньому попиту. Особливо це стосується людей, які переїжджають до Канади для виходу на пенсію, оскільки пенсіонери, як правило, витрачають більшу частину своїх заощаджень.

¹³¹ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 43

Імміграційна програма Канади надає пріоритет висококваліфікованим мігрантам з високою потенційною економічною вигодою. Канадська програма Express Entry, наприклад, передусім залучила нових інженерів та дизайнерів програмного забезпечення, аналітиків інформаційних систем, комп'ютерних програмістів, фінансових аудиторів та бухгалтерів, а також спеціалістів зі зв'язків з громадськістю. Китай представляє Канаді чудову можливість для розвитку цього типу взаємовигідної імміграції. Як зазначалося, китайські іммігранти, як правило, досягають відносно високих економічних результатів, що сприяє широкому позитивному економічному впливу. Крім того, нещодавнє онлайн-опитування, проведене в материковому Китаї та Гонконгу, свідчить про те, що понад 60 млн. дорослих китайців зацікавлені в імміграції до Канади протягом наступних двох років.¹³³ Результати опитування ілюструють величезний потенціал Китаю як джерела імміграції.

Примітно, що дані опитування показують, що ті, хто вказав на бажання іммігрувати до Канади, як правило, були заможними, здобули освіту та володіють англійською мовою. «Вийти на пенсію» (36%), «розпочати бізнес» (28%) і «здобути освіту» (16%) є основними причинами переїзду до Канади, як визначили материкові китайці. Для китайців Гонконгу «отримати освіту» (22%) є головною причиною переїзду, за ним йдуть «вийти на пенсію» (21%) і «почати нову кар'єру» (19%).

Наприкінці жовтня 2020 р. уряд Канади збільшив свої імміграційні цілі як частину загальної стратегії боротьби з економічними наслідками пандемії. У 2021 р. планувалося залучити 401.000 нових постійних мешканців, 411.000 у 2022 р. та 421.000 у 2023 р. З 2016 по 2020 рік китайська імміграція внесла в економіку Канади 4,6 млрд. дол., 5,4 млрд. дол., 6,1 млрд. дол., 6,7 млрд. дол. і 5,2 млрд. дол. відповідно.¹³⁴

¹³³ Millions of Chinese Want to Make Canada Their Home in the Next 2 Years. What Now? / Hamazaki Wong. URL: <https://www.hamazakiwong.com/60-million-chinese-want-to-make-canada-their-home-in-the-next-2-years-what-now/>.

¹³⁴ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 50

Інвестиції є ще одним ключовим елементом двосторонніх економічних відносин, які приносять вигоду як країні призначення, так і країні походження. За даними Статистичного управління Канади, обсяги канадських інвестицій у Китай досягли 69,7 млрд. кан. дол. у 2020 р. (при цьому Канада інвестувала близько 240 млрд. дол. у Великій Британії та 4 трлн. дол. у США). Хоча канадські інвестиції в КНР є порівняно невеликими, вони зростають швидше, ніж у більшості інших країн. Інвестиційні відносини між Канадою та Китаєм також значно молодші.

Фінансові установи, такі як банки, страхові компанії та пенсійні фонди, є провідними канадськими інвесторами в Китаї. Їхні інвестиційні рішення проливають світло на те, що китайський ринок має запропонувати канадським інвесторам. Серед великих канадських банків ВМО є єдиним банком з дочірньою компанією в Китаї. Scotiabank також має велику присутність у Китаї, володіючи активами на суму 4,48 млрд. дол. у КНР станом на 2020 р.

Враховуючи стрімке старіння населення країни та реформи китайської пенсійної системи, страхування може бути прибутковим бізнесом у Китаї. Канадські страхові компанії є основною частиною канадської фінансової системи та індустрії управління активами. Багато з цих компаній, включаючи найбільші імена галузі, зараз працюють у Китаї як страхові компанії, так і менеджери активів.

Manulife має значну присутність та історію в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, включаючи функціонування у Китаї понад 115 років.¹³⁵ Центральним елементом діяльності Manulife в Китаї є Manulife-Sinochem, перше спільне підприємство зі страхування життя в Китаї.¹³⁴ За даними Manulife, Manulife-Sinochem відповідає за 2 мільйони страхових полісів, має присутність у 51 китайському місті та 14 провінціях та налічує 13.000 співробітників у КНР.¹³⁶ Відкриття Китаю як другої за величиною економіки світу є важливим компонентом диверсифікованого підходу, який

¹³⁵ Products, Manulife. URL: <https://www.manulife.com/en/products/china.html>.

¹³⁶ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 52-53

підтримує довговічність фондів, деякі з яких створені для задоволення фінансових потреб протягом кількох поколінь.

Як і фінансові установи, деякі з найбільш культових компаній Канади із секторів послуг та роздрібної торгівлі також дедалі більше виходять на китайський ринок за рахунок інвестицій, операцій та партнерства з китайськими компаніями. Canada Goose, наприклад, є культовим канадським брендом роздрібної торгівлі, відомим своїм одягом преміум-класу. Компанія збирається відкрити шість нових магазинів у 2021-2022 фінансовому р., в результаті чого її загальна присутність у Китаї досягне 18 магазинів.

Найбільший вплив Китаю на канадський бізнес і споживачів може бути здійснено завдяки його ролі ключового виробничого центру. Китай уже кілька десятиліть є світовим лідером у виробництві. Безліч багатонаціональних підприємств, включаючи ті, що базуються в Канаді, створили фабрики в Китаї, щоб використовувати відносно низькі витрати на оплату праці та дедалі більш кваліфіковану робочу силу.

Дві канадські компанії, які долають розрив між виробництвом і роздрібною торгівлею в Китаї, це Lululemon і Herschel Supply. Обидві компанії тривалий час керували заводами або закуповували виробництво в Китаї для поставок на міжнародні ринки, переважно в Північній Америці, і почали шукати частку роздрібного ринку в Китаї лише в другій половині 2010-х років.¹³⁷

PrIMED — ще один приклад відомого канадського виробника, фабрика якого базується в Китаї. PrIMED - це основний постачальник засобів індивідуального захисту для охорони здоров'я Канади, керує своїми китайськими фабриками як підприємствами з повністю іноземною власністю з 2005 р.¹³⁸ Компанія почала продавати свою продукцію в Китаї лише на початку пандемії COVID-19 під час керівництва китайським урядом. Хоча її

¹³⁷ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 55

¹³⁸ Edmonton Company Keeps Canadian Medical Facilities Stocked throughout COVID-19 / PRIMED Medical Products. URL: <https://www.primed.ca/edmonton-company-keeps-canadian-medical-facilities-stocked-covid19/>.

основним цільовим ринком залишається Канада, компанії все ще вигідніше виробляти свою продукцію в Китаї. Це полягає не тільки в інтересах PriMED, але й призводить до зниження цін на ЗІЗ для канадської охорони здоров'я в цілому, що, у свою чергу, є вигідним для канадців.

Останніми роками китайські інвестиції привертають підвищену увагу регуляторних органів та ЗМІ, оскільки збільшення потоків інвестицій та глобальні потрясіння, включаючи пандемію, спонукали політиків переглянути інвестиційне регулювання Канади.

Примітно, що політичне, а отже, регуляторне середовище в Канаді стало складнішим для китайських компаній в останні роки. Уряд Китаю також запровадив законодавство, щоб уповільнити відтік капіталу в 2016 та 2017 рр. після багатьох років швидкого збільшення прямих інвестицій з боку китайських інвесторів. Отже, китайські інвестиції в Канаду значно скоротилися після 2017 р. Це також призвело до того, що деякі компанії відчують себе жертвами національної політики. Кілька прикладів запропонованих угод, які зазнали невдачі включають запропоновану Shandong Gold купівлю золотого рудника Нунавут, яка був заблокована з міркувань національної безпеки, і купівля заводу із виробництва скла Xinyi Glass в Онтаріо, яка зіткнулася з опором місцевої влади та громад.¹³⁹

Китайський інститут Альбертського університету повідомляє, що китайські організації інвестували в Канаду 7,6 млрд. дол. у 2016 р., 9,9 млрд. дол. у 2017 р., 2,3 млрд. дол. у 2018 році, 4,1 млрд. дол. у 2019 р. та 2 млрд. дол. у 2020 р. З огляду на те, що ці цифри відображають лише відому вартість угод і що багато угод укладаються без публікації такої інформації, справжній потік інвестицій перевищує ці оцінки. У 2018 р. Статистичне управління Канади повідомило¹⁴⁰, що багатонаціональні компанії материкового Китаю, які вже діють в Канаді, внесли 5,2 млрд. дол. у ВВП Канади. Набір даних

¹³⁹ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 60

¹⁴⁰ Activities of multinational enterprises in Canada, foreign multinationals, by immediate and ultimate investor country / Statistics Canada. URL: <https://doi.org/10.25318/3610044501-eng>.

показує, що багатонаціональні компанії Гонконгу, які Статистичне управління Канади реєструє окремо від материкового Китаю, внесли 4,2 млрд. дол. за той же період.

Huawei відіграє все більш важливу роль у Канаді, постачаючи обладнання для канадських 4G та інших мереж. Це також важливе джерело фінансування досліджень і розробок у галузі науки та технологій для університетів, а також завдяки найму канадців у своїх офісах в Оттаві, Ванкувері, Едмонтоні, Ватерлоо та Монреалі.¹⁴¹ У доповіді Oxford Economics було зроблено висновок, що загальний внесок Huawei у ВВП Канади у 2018 р. склав 690 млн. дол. США. Також підраховано, що діяльність Huawei опосередковано підтримала та спонукала до зайнятості 3800 канадських працівників понад власних канадських співробітників Huawei, в результаті чого їхній загальний вплив на зайнятість у 2018 р. становив 4760 робочих місць. Крім того, діяльність Huawei в Канаді каталізує інновації через значні витрати на дослідження та розробки. У 2018 р. Huawei співпрацювала з 22 університетами та науково-дослідними інститутами, створюючи поточні та майбутні «побічні вигоди» шляхом передачі знань і навичок між бізнесом, співробітниками або дослідницькими організаціями.

Навіть з огляду на розмір інвестицій, вплив Huawei на Канаду був значним. Це призвело до зростання ВВП, зростання зайнятості, забезпечило інфраструктуру для функціонування інформаційної економіки Канади та зростання загальних інновацій, які продовжуватимуть служити Канаді в довгостроковій перспективі.¹⁴²

За даними Китайського інституту, інвестиції Китаю в Канаду нещодавно скоротилися як за кількістю транзакцій, так і за вартістю інвестицій. Різке падіння відбулося у 2018 р., що відповідає початку торговельної війни США та Китаю та супроводжується посиленням обмежень на вплив китайського

¹⁴¹ Join the Huawei Team in Canada / Huawei, <https://www.huawei.com/ca/careers>.

¹⁴² China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 63

капіталу в 2017 р. Канадський металургійний сектор залучив за останні 5 рр. найбільші китайські інвестиції.

Нерухомість була другим сектором за величиною залученням китайських інвестицій за останні роки. Кілька торгових центрів було придбано китайськими інвесторами, а інвестиції в канадську нерухомість швидко зросли за останнє десятиліття. Сектор споживчих товарів і послуг є ще однією ключовою сферою інвестування через його роль у комерційних і суспільних зв'язках між Китаєм і Канадою. Зроблені тут інвестиції можуть мати великий вплив на сприйняття громадськості. Значна частина китайсько-канадських інвестицій у споживчі товари та послуги в даний час вноситься в англійські навчальні заклади. Ще одна значна частка припадає на ресторани, роздрібні торгові точки та продукти.

Сектор охорони здоров'я та біотехнологій в Канаді також залучив значну суму китайських інвестицій. З 2018 р. він приніс більше угод, ніж будь-який інший сектор, за винятком споживчих товарів і послуг, і більше інвестицій за вартістю угод, ніж будь-який сектор, за винятком металів і мінералів.

Протягом останніх п'яти років китайські компанії переважно інвестували в Британську Колумбію та Онтаріо. Британська Колумбія отримала найбільшу кількість інвестицій і мала найвищу вартість інвестицій – трохи більше 12 млрд. дол. Другим регіоном став Онтаріо з 9,6 млрд. дол., а Альберта – третім – 3,5 млрд. дол. Британська Колумбія має ряд переваг перед іншими канадськими регіонами у залученні китайських інвестицій. Це географічно найближча провінція до Китаю і вона обслуговує прямі рейси до багатьох китайських міст через аеропорт Ванкувера. Регіон також має значну китайсько-канадську спільноту, яка може полегшити трансакційні витрати та двосторонній бізнес. Що стосується походження інвестицій, то Гонконг виділяється як головне джерело інвестиційних угод.¹⁴³

¹⁴³ China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration. P. 67-70

Незважаючи на погіршення відносин після арешту фінансової директорки М. Ваньчжоу, економічні відносини між Канадою та Китайською Народною Республікою у різних галузях продовжують розвиватися та відігравати значну роль для канадської економіки, яка значно залежить від експорту.

ВИСНОВКИ

1. За можливістю здійснення впливу в світовій політиці Канаду після Другої світової війни визначали як «середню потугу». Провідним способом організації міжнародних відносин для держави був і залишається мультилатералізм. Канада підтримує співпрацю у рамках міжнародних організацій, вважаючи її важливою для забезпечення власних інтересів та економічного розвитку.

Канадська зовнішня політика відображає цінності, які держава прагне поширювати у світі (мирне вирішення конфліктів, демократичне управління, забезпечення дотримання прав людини, захист навколишнього середовища).

Західні теорії міжнародних відносин не в змозі доцільно пояснити концепцію зовнішньої політики КНР, оскільки вона формувалася під впливом китайської філософії (конфунціанство, даосизм, легізм). З точки зору китайських аналітиків, політика Китаю повинна залежати від контексту ситуації, тому що у разі загрози національному суверенітету або територіальній цілісності, держава не може на це не відреагувати.

2. Рішення про встановлення дипломатичних відносин з КНР було прийняте Канадою за прем'єр-міністра П. Трюдо. Після встановлення дипломатичних відносин Канада взяла на себе завдання допомогти Китаю приєднатися до головних міжнародних організацій (ООН, Світовий Банк, МВФ, ГАТТ).

Канаді та КНР знадобилося близько 15 років, щоб досягнути такого рівня економічних відносин, який задовольняв би обидві сторони. Найбільші зусилля для цього доклали прем'єр-міністри Б. Малруні та Ж. Кретьєн.

Порушення прав людини у Китаї, хоча і обурювало прем'єр-міністрів, вони розуміли, що пряме втручання у внутрішні справи може негативно вплинути на економічні інтереси Канади. Загалом, і консерватори, і ліберали вважали за необхідне підтримувати та розвивати з КНР економічні відносини, при цьому висловлюючи критику на адрес китайської влади з приводу ситуації з правами людини у Китаї.

3. У другій пол. XIX ст. до Канади прибуло багато китайських емігрантів. Багато хто назавжди залишився у країні. Біле населення звинувачувало китайців у тому, що вони відбирають у них роботу, тому проти них влаштовувалися бунти; китайці були соціально, економічно та політично сегреговані. Між 1924 та 1947 рр. федеральний парламент не дозволяв будь-яку китайську імміграцію, проте китайці продовжували потрапляти до Канади нелегально. Сьогодні канадці, які називають себе китайцями за етнічним походженням, складають близько 5,1% населення Канади.

Перші канадські місіонери прибули до Китаю у 1891 р. Канадські місіонери зіграли важливу роль у створенні сучасної освітньої системи та медичної системи західного зразку на території Китаю. Після того, як сили М. Цзедуна заволоділи Китаєм, місіонери були витіснені з країни. Наразі приблизна кількість канадців в материковому Китаї та Гонконгу становить від 250.000 до 300.000 осіб. Переважно це власники або працівники канадських або багатонаціональних компаній, китайсько-канадські репатріанти, викладачі англійської мови та студенти.

4. Під час прем'єрства Дж. Трюдо канадсько-китайські відносини переживають загострення через, по-перше, спроби Китаю реалізувати свій суверенітет над 90% Південно-Китайського моря, що йде в розріз із міжнародним правом. По-друге, через «заручницьку дипломатію», яку останніми роками Китай веде проти Канади. І по-третє, через жорстку політику КНР, спрямовану проти 12 млн. уйгурів. Наразі Канада намагається протистояти порушенню Китаєм прав міжнародного права та прав людини у співпраці з іншими державами.

5. КНР є другим за величиною торговим партнером Канади з часткою 3,9%, при цьому серед торгових партнерів Китаю Канада займає 16-е місце із часткою близько 2%. Часом політичні суперечки впливали на стан торгівлі, проте головною рисою канадсько-китайської торгівлі є зростання. Індустрія туризму також відіграє важливу роль в економічному та культурному вимірах китайсько-канадських відносин. Інвестиції є ще одним ключовим елементом

двосторонніх економічних відносин, які приносять вигоду як країні призначення, так і країні походження. Також не варто забувати про внесок в економіку Канади китайських емігрантів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Израелян Е. В. Канада: «Мягкая сила» как основа внешней политики державы «Среднего ранга» / Е.В. Израелян // Вестник международных организаций: образование, наука, новая экономика. 2014. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kanada-myagkaya-sila-kak-osnova-vneshney-politiki-derzhavy-srednego-ranga>.
2. Калитчак Р. Г. Теоретичні аспекти позиціювання Канади на міжнародній арені / Р. Г. Калитчак, О. М. Антохів–Скологдра // Гілея: науковий вісник. - 2015. - Вип. 101. - С. 519-523. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2015_101_139.
3. Мальський М. З., Мацяк М. М. Теорія міжнародних відносин: Підручник. — 3-тє вид., перероб. і доп. — К.: Знання - 2007. - с. 248-253.
4. Теория международных отношений: Хрестоматия / Сост., науч. ред. и коммент. П.А. Цыганкова. – М.: Гардарики – 2002. - С. 93–110.
5. A Brief Chronology of Chinese Canadian History/ Simon Fraser University. URL: http://www.sfu.ca/chinese-canadian-history/chart_en.html
6. A Canadian surgeon's red legacy in China - Xinhua / English.news.cn. Xinhua. URL: http://www.xinhuanet.com/english/2019-12/21/c_138647104.htm.
7. Activities of multinational enterprises in Canada, foreign multinationals, by immediate and ultimate investor country / Statistics Canada. URL: <https://doi.org/10.25318/3610044501-eng>.
8. Alton T. Canada-China Trade: 2019 Year in Review / University of Alberta. URL: <https://www.ualberta.ca/china-institute/research/analysis-briefs/trade-report.html>.
9. Alton T. Canada-China Trade: 2021 / University of Alberta. URL: <https://www.ualberta.ca/china-institute/research/analysis-briefs/2021/q1.html>.
10. Asia Pacific Foundation of Canada / Asia Pacific Foundation of Canada. URL: <https://www.asiapacific.ca/>.

11. Cabinet docs detail Mulroney challenges on China after Tiananmen Square massacre / CBC – URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/mulroney-china-tiananmen-1.5166146>.
12. Canada and China sign strategic partnership, discuss human rights / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/canada-and-china-sign-strategic-partnership-discuss-human-rights-1.546781>.
13. Canada begins accepting Hong Kong pro-democracy activists as refugees / The Globe and Mail. URL: <https://www.theglobeandmail.com/politics/article-canada-starts-accepting-hong-kong-activists-as-refugees/>.
14. Canada China Business Council (CCBC). URL: <https://ccbc.com/>.
15. Canada China Twinning Relationships / Government of Canada – URL: https://www.canadainternational.gc.ca/china-chine/bilateral_relations_bilaterales/twinning_relationships_relations_jumelage.aspx?lang=eng.
16. Canada leads international coalition calling on China to allow investigators free access to Xinjiang / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/china-canada-joint-statement-un-china-1.6071184>.
17. Canada Product Exports to China 2019 / WITS Data. URL: <https://wits.worldbank.org/CountryProfile/en/Country/CAN/Year/2019/TradeFlow/Export/Partner/CHN/Product/All-Groups>.
18. Canada Tightly Bound to China Despite Calls to Cut Connections / Business in Vancouver. URL: <https://biv.com/article/2021/06/canada-tightly-bound-china-despite-calls-cut-connections>.
19. Canada's new immigration path for Hong Kongers attract strong interest / Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/canadas-new-immigration-path-hong-kongers-attract-strong-interest-2021-05-20/>.

20. Canada-China fact sheet / Government of Canada – URL: <https://www.international.gc.ca/country-pays/fact-sheet-fiche-documentaire/china-chine.aspx?lang=eng>.
21. Canadian canola export statistics / The Canola Council of Canada. The Canola Council of Canada. URL: <https://www.canolacouncil.org/markets-stats/exports/>.
22. Canadian International Council / Engaging Canadians in the World Since 1928. URL: <https://thecic.org/about/>.
23. Canadian Tourism Facing Drop, with Chinese Visitors Put off by Arrest of Huawei Exec / Global Times. URL: <https://www.globaltimes.cn/content/1131605.shtml>.
24. Canola Council Launches Revitalized Market Access Strategy / Canola Council of Canada. URL: <https://www.canolacouncil.org/news/canola-council-launches-new-market-access-strategy/>.
25. Canola Council Launches Revitalized Market Access Strategy / Canola Council of Canada. URL: <https://www.canolacouncil.org/news/canola-council-launches-new-market-access-strategy/>.
26. Canola Trade with China: Canola Council of Canada / Canola Council of Canada. URL: <https://www.canolacouncil.org/china-update/>.
27. Chan R. and Yiu J. “Manulife Gears up for Growth in China” / South China Morning Post. URL: <https://www.scmp.com/business/companies/article/1424892/manulife-gears-growth-china>.
28. China frees Canadians Michael Spavor and Michael Kovrig after Huawei boss released / BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58687071>.
29. China grants Canada Approved Destination Status / Government of Canada – URL: <https://www.canada.ca/en/news/archive/2009/12/china-grants-canada-approved-destination-status.html>.

30. China is top espionage risk to Canada: CSIS / CTVNews – URL: <https://www.ctvnews.ca/china-is-top-espionage-risk-to-canada-csis-1.239466>.
31. China lashes out at Canada for signing declaration against arbitrary detention / The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/feb/18/china-canada-declaration-arbitrary-detention-foreign-citizens>.
32. China remembers Canadian doctor Norman Bethune / China Daily. URL: https://www.chinadaily.com.cn/life/2015-09/08/content_21816146.htm.
33. China Rising, Episode 1: Hostage Diplomacy / Eminentra Canada. URL: <https://eminetracanada.com/china-rising-episode-1-hostage-diplomacy-national/165063/>.
34. China: 83 major brands implicated in report on forced labour of ethnic minorities from Xinjiang assigned to factories across provinces; Includes company responses / Business & Human Rights Resource Centre. URL: <https://www.business-humanrights.org/en/latest-news/china-83-major-brands-implicated-in-report-on-forced-labour-of-ethnic-minorities-from-xinjiang-assigned-to-factories-across-provinces-includes-company-responses/>
35. China's act of 'hostage diplomacy' comes to end as two Canadians freed / The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2021/sep/25/canadian-pm-trudeau-says-detained-citizens-michael-kovrig-and-michael-spavor-have-left-china>.
36. China's economic impact on Canada. Trade, Investment, and Immigration / Canada China Business Council. URL: <https://ccbc.com/chinas-economic-impact-on-canada-trade-investment-and-immigration/>.
37. China-Canada extradition talks point to give-and-take diplomacy / Nikkei Asia. URL: <https://asia.nikkei.com/Politics/Philip-Calvert-China-Canada-extradition-talks-point-to-give-and-take-diplomacy>.

38. China's Top Trading Partners 2020. World's Top Exports / Trade metrics that inspire global thinking. URL: <https://www.worldstopexports.com/chinas-top-import-partners/>.
39. Chinese Canadian History / Vancouver Asian Heritage Month Society. URL: <https://explorasian.org/learn/education/chinese-canadian/>.
40. Chinese Canadians / Google Arts & Culture. URL: <https://artsandculture.google.com/entity/chinese-canadians/m01mw1s?hl=uk>.
41. Chinese-Canadian History / Asian Heritage Month. URL: <https://www.rcinet.ca/patrimoine-asiatique-en/le-mois-du-patrimoine-asiatique-au-canada/limmigration-chinoise-au-canada/>.
42. Chretien leaves with \$3.46bn in deals / CNN – URL: <http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/east/02/19/chretien.deals.business/>.
43. Chronology. Missionaries and Mission Stations. / E.J. Pratt Library. URL: https://library.vicu.utoronto.ca/exhibitions/vic_in_china/sections/missionaries_and_mission_stations/chronology.html.
44. Confucius Institute losing ground in Canadian education / Anadolu Ajansı. URL: <https://www.aa.com.tr/en/americas/confucius-institute-losing-ground-in-canadian-education/1901722>.
45. Early Chinese Canadian Experiences in BC. Learning Portal. URL: <https://learning.royalbcmuseum.bc.ca/pathways/chinese-canadian-experiences/>.
46. Edmonton Company Keeps Canadian Medical Facilities Stocked throughout COVID-19 / PRIMED Medical Products. URL: <https://www.primed.ca/edmonton-company-keeps-canadian-medical-facilities-stocked-covid19/>.
47. Evans P. Canada and Global China: Engagement Recalibrated / P. Evans // Canada Among Nations – 2005 - № 2. - P. 150-167.

48. Evans P. Canada, Meet Global China / P. Evans // International Journal – 2006 – No. 6. – P. 283-297.
49. Evans P. China's Crackdown on Canadian Canola Expands as 2nd Company, Viterra, Has Licence Revoked / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/business/china-canola-viterra-1.5071611>.
50. Exploring Chinatown: 5 things you may not know about Vancouver's historic district / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/exploring-chinatown-5-things-you-may-not-know-about-vancouver-s-historic-district-1.3827852>.
51. Exports Empty Canada's Canola Bins, Driving Prices to near Records / Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/us-canada-canola-prices-idUSKBN2A00EL>.
52. Feng Z. The Tsinghua Approach and the Inception of Chinese Theories of International Relations / Z. Feng // The Chinese Journal of International Politics – 2012 – Oxford - No.1 - P. 73-102.
53. Former Hong Kong activists wait eagerly as Ottawa starts approving asylum claims / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/british-columbia/hong-kong-activists-wait-ottawa-approves-asylum-claims-1.5756028>.
54. From the South China Sea to the Arctic: Linking Canada's Interests / Network for Strategic Analysis (NSA). URL: <https://ras-nsa.ca/publication/from-the-south-china-sea-to-the-arctic-linking-canadas-interests/>
55. General Agreement Between the Government of Canada and the Government of the People's Republic of China on Development Cooperation / Government of Canada. URL: <https://www.treaty-accord.gc.ca/text-texte.aspx?id=101079>
56. Global Affairs Canada. Statement by Global Affairs Canada on South China Sea ruling / Canada.ca. URL: <https://www.canada.ca/en/global-affairs/news/2021/07/statement-by-global-affairs-canada-on-south-china-sea-ruling.html>.

57. Gungwu W. China and International Order: Some historical perspectives / W. Gungwu, Z. Yongnian // China and the New International Order – 2008 - New Jersey: Princeton University Press – P. 21-31.
58. Gungwu W. China and Southeast Asia: Changes in Strategic Perceptions / W. Gungwu // China and Southeast Asia: Global Changes and Regional Challenges - Singapore: Institute of Southeast Asian Studies – 2005. - P. 3-14.
59. Harper hosts the Dalai Lama despite stern warning from China / CBC News. CBC. URL: <https://www.cbc.ca/news/canada/harper-hosts-the-dalai-lama-despite-stern-warning-from-china-1.660791>.
60. Harper's Olympic absence noticed in Beijing / CTVNews – URL: <https://www.ctvnews.ca/harper-s-olympic-absence-noticed-in-beijing-1.315178>.
61. Hong Kong's Freedoms: What China Promised and How It's Cracking Down. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounder/hong-kong-freedoms-democracy-protests-china-crackdown>.
62. Houlden G. 50 Years of Canada-China Relations: Complexity and Misperception / G. Houldden // Canadian International Council – 2020 - Vol. 68 - No. 13.
63. Huawei CFO Wanzhou Meng Admits to Misleading Global Financial Institution / U.S. Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/opa/pr/huawei-cfo-wanzhou-meng-admits-misleading-global-financial-institution>.
64. Huawei's Meng Wanzhou flies back to China after deal with US / BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-58682998>.
65. IRCC. Immigration and Economic Growth / Government of Canada. URL: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/news/infographics/immigration-economic-growth.html>.

66. Issues in Canada-China Relations / The Canadian International Council.
URL: <https://thecic.org/research-publications/reports/issues-in-canada-china-relations/>.
67. Join the Huawei Team in Canada / Huawei.
URL: <https://www.huawei.com/ca/careers>
68. Kang D. Getting Asia Wrong: The Need for New Analytical Frameworks / D. Kang // International Security – 2003 – Cambridge - v.27 - No.4 - P. 57-85.
69. Kevin and Julia Garratt on their experience as detainees in China / BBC News.
URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-46981048>.
70. Labour force characteristics by industry, annual (x1,000) / Statistics Canada.
URL: <https://doi.org/10.25318/1410002301-eng>.
71. Lackenbauer P. China's Arctic ambitions, and what they mean for Canada. / Library of Congress. URL: <https://www.loc.gov/item/2019394409/>.
72. Larry D. Pacific Crossings: The early history of Canada-China relations / D. Larry // Behind the Headlines – 2020 – Vol. 68 – No. 10.- P. 10. URL: <https://thecic.org/pacific-crossings-the-early-history-of-canada-china-relations/>
73. Levin D. Couple Held in China Are Free, but ‘Even Now We Live Under a Cloud’ / The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2017/01/01/world/canada/canadian-couple-china-detention.html>.
74. Manthorpe J. Claws of the panda: Beijing's campaign of influence and intimidation in Canada / Cormorant Books. URL: <https://books.google.com.ua/books?id=Y9YeEAAAQBAJ&lpg=PT7&ots=2qOExQxTHW&dq=Claws%20of%20the%20Panda&lr&hl=uk&pg=PT7#v=onepage&q=Claws%20of%20the%20Panda&f=false>.
75. McLeod L. Canada-China Marketing Tourism 2018 – Attracting Chinese Visitors to Canada / Multilingual Translation & Marketing. URL: <https://www.latmultilingual.com/canada-china-tourism-attracting-chinese-visitors/>.

76. Millions of Chinese Want to Make Canada Their Home in the Next 2 Years. What Now? / Hamazaki Wong. URL: <https://www.hamazakiwong.com/60-million-chinese-want-to-make-canada-their-home-in-the-next-2-years-what-now/>.
77. Past and Future in China-Canada Relations / Institute of Asian Research & the Shanghai Institutes for International Studies. URL: <https://sppga.ubc.ca/wp-content/uploads/sites/5/2017/04/past-and-future-of-canada-china-relations-2010-11-10.pdf>.
78. President Obama upbraids China over cyber-attacks / BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-us-canada-21772596>.
79. Products. China mainland / Manulife. URL: <https://www.manulife.com/en/products/china.html>.
80. Qiang Z. "Chinese Students in Canada: Attitudes, opportunities, challenges" / Asia Dialogue. URL: <https://theasiadialogue.com/2019/09/05/chinese-students-in-canada-attitudes-opportunities-challenges/>.
81. Refrain from sending warships through the Taiwan Strait, China tells Canadians / The Globe and Mail. URL: <https://www.theglobeandmail.com/politics/article-refrain-from-sending-warships-through-the-taiwan-strait-china-tells/>.
82. Senators decline to label China's treatment of Uyghurs a genocide / CBC News. URL: <https://www.cbc.ca/news/politics/senate-canada-vote-china-genocide-1.6084640>.
83. Share of export sales by main Chinese destinations (provinces and regions), 2018 / Statistics Canada. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/200218/cg-b001-eng.htm>.
84. Takashima S. Dreams for Missionaries, Realities for Diplomats: Why the United Church of Canada's Chinese Missionaries were involved in Politics during the 1940s and 1950s / S. Takashima // Historical Papers: Canadian Society of Church History – 2001 – P. 65–80. URL:

- <https://historicalpapers.journals.yorku.ca/index.php/historicalpapers/article/view/39311>.
85. The Canadian Press. Chinese companies commit to Alberta oilsands despite setbacks / Global News. URL: <https://globalnews.ca/news/5851590/china-investment-alberta-oilsands-energy-canada/>.
86. The Central Stations of the West China Mission. Missionaries and Mission Stations / E.J. Pratt Library. URL: https://library.vicu.utoronto.ca/exhibitions/vic_in_china/sections/missionaries_and_mission_stations/the_central_stations_of_the_west_china_mission.html.
87. The China challenge: Sino-Canadian relations in the 21st century / edited by H. Cao and V. Poy - University of Ottawa Press – 2011 – P. 311. URL: <https://library.oapen.org/bitstream/handle/20.500.12657/33238/528194.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.
88. The Most Popular Schools in Canada for Chinese and Korean Students / ApplyBoard. URL: <https://www.applyboard.com/blog/applyinsights-most-popular-schools-chinese-korean-students-canada>.
89. The West China Mission / Archives & Special Collections. Archives & Special Collections. URL: <https://asc.library.carleton.ca/exhibits/john-william-foster-fonds-lantern-slides/west-china-mission>.
90. Toronto Chinatown / The Canadian Encyclopedia. URL: <https://www.thecanadianencyclopedia.ca/en/article/toronto-chinatown>.
91. Tourism Snapshot: 2008 Year-in-Review / Canadian Tourism Commission. URL: https://www.destinationcanada.com/sites/default/files/archive/2008-12-01/Intelligence_TourismReports_%20Snapshot_YearInReview_2008_EN.pdf.
92. Trade in employment (TiM): Principal indicators / OECD. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=TIM_2019_MAIN.

93. Travel Spending by Visitors to Canada: Final Indicators, 2018 / Statistics Canada. URL: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/191108/dq191108c-eng.htm>.
94. U.S. Agrees to Release Huawei Executive in Case That Strained Ties With China / The New York Times. URL: <https://www.nytimes.com/2021/09/24/us/politics/huawei-meng-wanzhou.html>.
95. University of Alberta / University of Alberta. URL: <https://www.ualberta.ca/index.html>.
96. UPDATE 1-Canada, joining UK, clamps down on imports made by Chinese forced labor. / Reuters. URL: <https://www.reuters.com/article/canada-china-idUSL4N2JN3BI>.
97. Uyghurs in Canada Open New Mosque in Former Toronto Catholic Church / Radio Free Asia. URL: <https://www.rfa.org/english/news/uyghur/canadian-mosque-09292021170340.html>.
98. Wagenberg, Ronald H., "Canada and Red China: Problems of recognition" / Electronic Theses and Dissertations. URL: <https://scholar.uwindsor.ca/cgi/viewcontent.cgi?article=7323&context=etd>
99. What we know about his case so far / BBC News. URL: <https://www.bbc.com/news/world-asia-china-46875807>.
100. Why is China being accused of genocide against Uyghurs? / CBC Kids News. URL: <https://www.cbc.ca/kidsnews/post/why-is-china-being-accused-of-genocide-against-uyghurs/>.
101. Yaqing Q. Development of International Relations theory in China: progress through debates / Q. Yaqing // International Relations of the Asia-Pacific –Oxford - v.11 - No.1. - P. 231-257.

ZUSAMMENFASSUNG

Die von Großbritannien unabhängige kanadische Außenpolitik nahm nach dem Zweiten Weltkrieg Gestalt an. Kanada wurde hinsichtlich seiner weltpolitischen Einflussmöglichkeiten als „mittlere Macht“ definiert. Der Multilateralismus war und ist der führende Weg, um die internationalen Beziehungen des Staates zu organisieren. Kanada unterstützt die Zusammenarbeit innerhalb internationaler Organisationen und hält es für wichtig, seine eigenen Interessen und die wirtschaftliche Entwicklung zu wahren. Die kanadische Außenpolitik spiegelt die Werte wider, die der Staat weltweit verbreiten möchte (friedliche Konfliktlösung, demokratische Regierungsführung, Menschenrechte, Umweltschutz).

Westliche Theorien der internationalen Beziehungen können das Konzept der chinesischen Außenpolitik nicht hinreichend erklären. Chinesische Wissenschaftler arbeiten derzeit daran, eine eigene Theorie der internationalen Beziehungen zu entwickeln, die die chinesische Kultur und Praxiserfahrung berücksichtigt und sich von bestehenden Theorien unterscheidet. Es ist wichtig für sie, Chinas Wunsch zu rechtfertigen, eine führende Rolle in geopolitischen und geoökonomischen Angelegenheiten zu spielen, und gleichzeitig Chinas friedlichen Aufstieg zu betonen. Chinas Politik sollte nach Ansicht chinesischer Analysten vom Kontext der Situation abhängen, denn im Falle einer Bedrohung der nationalen Souveränität oder territorialen Integrität kann der Staat nicht umhin, zu reagieren. Westliche Gelehrte schreiben China eine realistische Herangehensweise an die Außenpolitik zu, aber dies erklärt nicht, warum China lieber stabile Beziehungen aufbaut, als schnelle Vorteile zu erzielen.

Die kanadisch-chinesischen Beziehungen weisen Widersprüche auf, die sie zu einer politischen und moralischen Herausforderung für kanadische Politiker machen. Einerseits bedeutet der große Bevölkerungsunterschied für Kanada die Aussicht auf steigende Exporterlöse, und andererseits – Kanada versteht, dass es äußerst schwierig ist, China für seine Demokratisierung und positive Veränderungen

in sozialen, politischen und rechtlichen Systemen zu beeinflussen. Je enger die kanadisch-kanadische Zusammenarbeit ist, desto heißer werden die Differenzen zwischen den politischen Systemen Kanadas und der Volksrepublik China. Auch die chinesisch-amerikanischen Streitigkeiten werden sich weiterhin auf die Beziehungen zu Kanada auswirken, da die USA auf die Unterstützung ihres nördlichen Nachbarn zählen, mit dem sie demokratische Werte teilen und für den sie der weltweit größte Handelspartner sind.

Nach der Aufnahme diplomatischer Beziehungen hat sich Kanada verpflichtet, China beim Beitritt zu großen internationalen Organisationen (UN, Weltbank, IWF, GATT) zu unterstützen. Es dauerte etwa 15 Jahre, bis Kanada und China ein Niveau der Wirtschaftsbeziehungen erreicht hatten, das beide Seiten zufriedenstellte. Die größten Anstrengungen wurden von den Premierministern B. Mulroney und J. Chrétien unternommen. Im Ministerium für auswärtige Angelegenheiten und internationalen Handel arbeitet seit 1984 insbesondere eine abteilungsübergreifende chinesische Arbeitsgruppe zur Koordinierung der China-bezogenen Aktivitäten; ein strategischer Plan für China wurde entwickelt.

Nach Protesten auf dem Platz des Himmlischen Friedens in Peking im April/Juni 1989, die in einem gewaltsamen Vorgehen gegen Demonstranten gipfelten, beschränkte Kanada seine Zusammenarbeit mit China auf drei Jahre, doch dies war kein Wendepunkt in den Beziehungen. Obwohl Menschenrechtsverletzungen in China die Premierminister empörten, war ihnen klar, dass eine direkte Einmischung in innere Angelegenheiten Kanadas wirtschaftliche Interessen beeinträchtigen könnte. Im Allgemeinen hielten sowohl Konservative als auch Liberale die Pflege und den Ausbau der Wirtschaftsbeziehungen zu China für notwendig und kritisierten die chinesische Regierung für die Menschenrechtslage in China.

China ist Kanadas zweitgrößter Handelspartner mit einem Anteil von 3,9%, während Kanada unter den Handelspartnern Chinas mit einem Anteil von etwa 2% den 16. Platz belegt. Politische Streitigkeiten haben manchmal die Handelslage

beeinträchtigt, insbesondere als sich die bilateralen Beziehungen Ende 2018 verschlechterten, was zu Beschränkungen für kanadische Raps-, Schweine- und Rindfleischexporte führte. Das Hauptmerkmal des kanadisch-chinesischen Handels ist jedoch das Wachstum. Die Tourismusbranche spielt auch in den wirtschaftlichen und kulturellen Dimensionen der chinesisch-kanadischen Beziehungen eine wichtige Rolle. Investitionen sind ein weiteres zentrales Element der bilateralen Wirtschaftsbeziehungen, von dem sowohl das Ziel- als auch das Herkunftsland profitieren.

In letzter Zeit haben sich die kanadisch-chinesischen Beziehungen verschlechtert, erstens aufgrund der Versuche Chinas, seine Souveränität über 90% des Südchinesischen Meeres auszuüben, was gegen das Völkerrecht verstößt. Zum anderen wegen der "Geiseldiplomatie", die China in den letzten Jahren gegen Kanada geführt hat, wenn seine Bürger auf Auslieferungsersuchen der USA festgenommen werden. Und drittens wegen Chinas harter Politik gegenüber 12 Millionen Uiguren. Kanada versucht derzeit in Zusammenarbeit mit anderen Nationen, Chinas Verletzung von Völker- und Menschenrechtsgesetzen entgegenzuwirken.